

Onderzoek naar effecten van
de toneelproductie
DE THEATERSTRAAT

Zoals opgevoerd in Deelgemeente
Noord te Rotterdam juni 2005

Broekman & Partners, Rotterdam, december 2005
In opdracht van SONOR Rotterdam

Inhoudsopgave

Hoofdstuk	Pagina
1. Inleiding.....	02
2. Signalement van De Theaterstraat.....	03
3. Focus op effecten.....	08
4. Rotterdam-Noord en het idee van kunst als samenlevingsopbouw	11
5. Bijdragen en kansen van het opbouwwerk van SONOR.....	16
6. Conclusies en aanbevelingen.....	21

Bijlagen

1. Interviews met de regisseurs
2. Publieksobservaties
3. Appreciatie van bezoekers op antwoordkaartjes
4. Interviews met spelers
5. Gesprek met betrokken opbouwwerkers
6. Telefonische navraag bij bezoekers
7. Interactief Werktheater

Literatuurlijst

1. Inleiding

- 1.1. De Voorstellingenreeks
- 1.2. Effectonderzoek
- 1.3. Samenlevingsopbouw en Opbouwwerkers
- 1.4. Hoofdstuksgewijze opbouw van dit rapport

1.1. De Voorstellingenreeks

Juni 2005 trad een ad hoc gezelschap van amateur-spelers 12 keer op in Rotterdam. De spelers kwamen uit Deelgemeente Noord en omliggende delen in Rotterdam. Deze toneelvoorstellingreeks werd ontworpen en geproduceerd door Mieke de Wit theaterproducties i.s.m. opbouwwerkinstelling SONOR, beide te Rotterdam. Deelgemeente Noord en diverse fondsen subsidieerden het project. Een verslag van opzet en verloop van de productie publiceerde Mieke de Wit in juli 2005. (Zie literatuurlijst) Dit verslag zal hieronder ook geciteerd worden bij de beschrijving van de voorstellingenreeks en haar voorbereiding.

1.2. Effectonderzoek

Met SONOR als opdrachtgever, Mieke de Wit als betrokkene en het Oranjefonds als sponsor werd afgesproken dat Broekman & Partners de voorstellingenreeks zou bezien op effecten, met name de sociale effecten van De Theaterstraat. Tijdens de voorstellingenreeks, maar ook daarna werden gegevens verzameld onder spelers, bezoekers, regisseurs, producent en opbouwwerkers. In dit effectonderzoek wordt ook ingezoomd op de methodische aspecten van zo'n sociaal én artistiek project als De Theaterstraat.

1.3. Samenlevingsopbouw en Opbouwwerkers

De maatschappij gericht willen verbeteren is een streven niet alleen van politici en goedwillende burgers, maar ook van professionals. Specialisten in de sociale sector op dit gebied zijn opbouwwerkers (m/v). In Deelgemeente Noord werkt een tiental hunner in dienst van de stichting SONOR. Deze professionals hanteerden eerder in hun werkgebied theaterproducties. Vandaar dat ook nu bij de opzet, uitvoering en follow-up van De Theaterstraat samengewerkt wordt met deze opbouwwerkers.

1.4. Hoofdstuksgewijze opbouw van dit rapport

In het eerstkomende hoofdstuk gaan we nader in op de voorstellingenreeks. Vervolgens beschrijven we geselecteerde effecten en daarbij gedane metingen. We plaatsen deze effecten tegen de achtergrond van Rotterdam Noord, meer in het bijzonder in het licht van activiteiten op gebied van kunst en cultuur aldaar. Daarna zoomen we in op kansen en bijdragen van het opbouwwerk in deze. Tenslotte keren we terug naar de onderzoeksvragen en zullen deze in concluderende en aanbevelende zin beantwoorden. Die vragen luiden: Vormt een sociaal én artistiek project zoals deze voorstellingenreeks een geschikt middel voor samenlevingsopbouw in stedelijke gebieden zoals Deelgemeente Noord? Op welke wijze kan het professioneel opbouwwerk gebruik maken van, resp. bijdragen aan, zulke projecten?

2. Signalement van de voorstellingenreeks als een sociaal én artistiek project

- 2.1. Inhoud, spel, voorgrond
- 2.2. Organisatie, achtergrond
- 2.3. Marktpositionering

2.1. Inhoud, spel, voorgrond

Het is locatietheater met 5 stukken. De inhoud is voor elk der 5 stukken gebaseerd op spelersbijdragen, maar niet geheel. Bij het begin van de repetities nemen regisseurs een door de producent goedgekeurd plan met eigen accenten mee. Bovendien geldt de eis dat een breed publiek zich aangesproken voelt door hetgeen ‘op de planken’ neergezet wordt. De vijf stukken verwijzen niet naar elkaar of vooronderstellen elkaar inhoudelijk. Eén van de vijf voorstellingen bestaat overigens uit twee monologen die op zich wel naar elkaar verwijzen. Het gaat om spel én randgebeuren. Randgebeuren vormt o.m. het gegidst worden als bezoeker in een groepje al lopende naar de volgende voorstelling. Ook is er de - facultatieve - nazit als alle voorstellingen klaar zijn. Spelers, medewerkers achter de schermen en bezoekers kunnen elkaar daar ontmoeten. Extra evenementen zijn ingepland tijdens die nazit. Er wordt in totaal negen avonden en drie middagen gespeeld.

Vijf regisseurs werden door de producer gevraagd elke een ploegje amateurs te coachen naar een voorstelling. (Zie kadertjes voor elk van de stukken). De regisseurs hadden elk een plan ingediend en de spelopvattingen die daarin verwoord werden, fungeerden als startpositie voor de repetities. Die plannen bieden een heterogeen geheel, net als de uiteindelijke voorstellingen. Zie bijlage 1 voor deze inbreng van de regisseurs. Ook bij de uitwerking van de plannen werd er niet naar gestreefd om de vijf opvoeringen, scènes van één voorstelling te laten zijn. Noch qua inhoud, vorm, aankleding of spelopvatting.

Hoewel er gemeenschappelijke thema's herkenbaar zijn zoals multiculturaliteit, groep vs individu, de ontmoeting, is het niet makkelijk te zeggen waar De Theaterstraat als geheel over gaat. Het antwoord van door de onderzoeker geraadpleegde opbouwwerkers was:

“Over het leven, zijn uitdagingen, de ups en downs in het er mee omgaan. Zowel als individu – maar ook samen. De voorstelling beoogde om mensen aan het denken te zetten, bewuster te maken.”

In de werkplaats van Chris Ripken speelt zich het stuk af over verboden liefde. Aanzwellende muziek, herrie van machines en kale bouwlampen, afgewisseld met verhalen, geschreeuw, en liefdevolle of fluisterende ontmoetingen. Liefde tussen mensen uit verschillende culturen, de liefde van een middelbare school leraar voor zijn 14 jarige leerlinge, de zinnelijke liefde van een stiefmoeder voor haar stiefzoon en ten slotte ook overspel. Iedereen kent taboes als het over de liefde gaat. Straatinterviews en eigen herinneringen leverden het materiaal voor deze voorstelling. *Regisseur: Fedde Spoel.*

De spelers werd bij het werven gezegd dat de voorstelling mocht gaan over hún ambities, dromen, en idealen. De kruisbestuiving tussen de vooraf goedgekeurde plannen van de regisseurs en de inbreng van de spelers is goed verlopen. Nergens werd een wanklank vernomen, in de zin van te veel of te weinig sturing op inhoud door hetzij de regisseur, hetzij de producent. Terwijl die inbreng van de regisseurs op hun stuk qua tekst en inhoud aanzienlijk was. Acteurs en actrices bij de stukken van elk een kwartier hebben eerst aan drie openbare toneellessen meegedaan. Zij die door wilden gaan, repeteerden daarna in vijf verschillende groepen o.l.v. één van de vijf regisseurs. Ook aan de voorstellingen was te zien dat het poolen van individuele ambities en talenten goed gelukt was.

Van meet af aan waren er 12 voorstellingen gepland en die zijn ook alle gedraaid. De drie matinee op de zondagmiddag leverden niet een ander type publiek op, die matinee werden wel als relatief zwaar ervaren door de spelers. Zij hadden dan telkens reeds drie avond-optredens erop zitten. Omstreeks 23 uur eindigde de voorstelling, welke begon om 20 uur.

Tussen de voorstellingen werden de bezoekers rondgeleid door een gids. Deels waren deze opbouwwerkers, deels vrijwilligers. De gidsen hadden niet alleen als taak bezoekers van A naar B te loodsen. Ze stimuleerden de onderlinge conversatie, het napraten over, of weidser, het prettig kennismaken van de bezoekers. Voorts fungeerden de gidsen als vraagbaak over de omgeving en over de voorstellingenreeks.

In een woning in de Vlaggenstraat worden twee monologen gespeeld. Eentje door Odette, een hoger opgeleide Nederlandse met een goede baan en een Antilliaanse vriend. Odette ziet langzaam in dat haar vriend teveel drinkt en waarschijnlijk met andere vrouwen naar bed gaat. Uit angst zelf te discrimineren en omdat zij zich verzet tegen het stereotiepe beeld dat mensen van Antillianen hebben, heeft zij deze onhebbelijkheden lange tijd over het hoofd gezien. De andere monoloog is van buurvrouw Aisa, een Turkse die perfect Nederlands spreekt, een hoofddoek draagt en na een moeilijke jeugd en binnen een moeizaam huwelijk haar weg probeert te vinden in de Nederlandse samenleving. Aisa en Odette waren vriendinnen, maar komen nu niet verder dan mislukkende pogingen het eerdere contact te herstellen. *Regisseur: Jolina Wessels.*

Steekproefsgewijs peilden de gidsen de stemming voor onderhavige effectonderzoek en noteerden j waar de bezoekers over spraken. Tussen de voorstellingen werd eigenlijk over van alles gesproken, geenszins concentreerden de gesprekken zich op het hier en nu van de voorstellingen. Zie Bijlage 2. Tijdens de voorstellingen overheerste een geïnteresseerd luisteren en kijken van de bezoekers. De doorsnee bezoeker stelde zich vooral als consument op, werd ook weinig uitgedaagd te reageren tijdens de voorstellingen (m.u.v. de voorstelling in de garage waar jongeren zongen en rapten.) Een kleine minderheid van de bezoekers toog naar het eigen Theaterstraatcafé om na te praten.

In het onderzoek verzamelden we steekproefsgewijs onder bezoekers de appreciatie. Er blijkt een grote positieve waardering. Zelfs als men een positief vooroordeel verdisconteert, lauwe of negatieve reacties houden mensen in deze situaties toch meer voor zich, dan indiceert de uitslag een zeer positieve receptie. Zie bijlage 3.

2.2. Organisatie, achtergrond

Het is een samenwerkingsverband van profs en amateurs. Spelers komen uit Noord, maar ook van daarbuiten: scherpe grenzen trekt de producent niet, integendeel de opzet juist is om barrières af te breken. Er wordt gestreefd naar het ontstaan van een community, een troupe onder spelers en vrijwilligers.

Gaat het bij de regisseurs om een relatief homogene groep van witte middenklassers van middelbare leeftijd, bij spelers én bezoekers geldt als wervingscriterium: zo breed mogelijk, zo gevarieerd mogelijke samenstelling. Dus jong en oud, man en vrouw, rijke en arm, blank en zwart, gestudeerd en relatief ongeletterd.

Naast vijf spelersploegen worden er achter de schermen een doe-, een denk-, een opbouw-, een commentaar- en een hulpploeg in het leven geroepen.

Spelers werden uitgenodigd om hun dromen, idealen, fascinaties op de planken te zetten in Noord. Langs verschillende kanalen werden spelers geworven: via welzijnsorganisaties en migrantenorganisaties. Maar ook met folders in de bibliotheek en op andere plekken waar veel mensen komen; een advertentie in vakblad voor amateur-theater, alsmede via interviews op lokale radio en tv. Via institutionele contacten werden ook enkele spelers geworven die op een of andere manier met psychiatrische hulpverlening in contact zijn gekomen. Bij de werving lag de nadruk op nieuwe mensen die professioneel ondersteund, theater willen maken over dingen die hén bezighouden in een stadsdeel dat nieuwe sociale impulsen krijgt.

Het werven leidde tot een gemêleerd geheel van circa 50 aspirant spelers die zich voor de aftrapbijeenkomst januari 2005 meldden. Bij de beginrepetities vielen alloctonen disproportioneel af, maar het uiteindelijke geheel van 29 spelers was nadrukkelijk gekleurd en gemengd. Van de 29 spelers wonen of werken er slechts een handvol niet in Noord.

In de uiteindelijke voorstellingen speelde dit afkomstig zijn uit Noord een ondergeschikte of geen rol. De locaties stonden in Noord, maar het vertoog in de voorstellingen ging niet over Noord in het bijzonder. Evenmin werd gerefereerd aan problemen die specifiek aan de locatie kleefden.¹ Wel was de gemengde samenstelling van de spelersbent essentieel: van sommige voorstellingen was het ondenkbaar dat die geheel door een blanke doorsnee gespeeld zouden worden.

Bij de Bergpolderflat worden we verwelkomd door Henk, de huismeester. Hij vertelt over Van Tijen, de architect van de flat en wijst op de fijne details van het ontwerp. Ondertussen worden er vele vuilniszakken naar beneden gegooid en wordt een meisje door haar vriend het huis uit gesmeten. Op de galerij lopen we langs twee vrouwen die staan te roddelen. In het trappenhuis ontmoeten we Frits die verteld over hoe zijn ouders de dood vonden in de Duitse gaskamers en zijn verdriet en eenzaamheid daarna. Na Frits ontmoeten we Ada, een nogal geëxalteerde dame die 'dol' is op mensen. De ene roddeltante vindt het maar een raar mens en probeert de huismeester op te stoken Ada eruit te zetten. Door de komst van het meisje dat door haar vriend het huis uit is gezet, komt alles weer goed. Alle flatbewoners zijn bezorgd over haar lot en bieden haar hulp aan. Conclusie: iedereen is hier eigenlijk welkom, ook het publiek. Hen wordt een folder aangeboden voor het geval zij ook in de Bergpolderflat willen wonen. Deze folder is uit 1934 en speciaal voor de voorstelling herdrukt door Vestia.
Regisseur: Wessel Wijnja.

In de loop van de productie groeide de spelersploeg uit tot een steeds meer op elkaar betrokken geheel. Het werd een troupe, meer dan een verzameling ambitieuze individuen, meer dan een archipel van vijf afzonderlijke voorstelling-eilandjes. Het ging ook om meer dan de spelers alleen. Ook andere vrijwilligers zoals gidsen, barpersoneel, inspicieënten vormden onderdeel van wat op den duur een gemeenschap werd.

Die lust om elkaar te ontmoeten en met elkaar te werken werd ook aangewakkerd. Aspirant spelers mochten bij meer dan één voorstelling kijken of het wat voor hen was, de producer overlegde met de regisseurs gezamenlijk over de voortgang van het geheel, vlak voor de generale repetitie kregen de spelers de kans om elkaars voorstelling te bezoeken. Gaandeweg kon de producer over meer fondsen beschikken. Een catering bedrijf kon zo ingehuurd worden om voorafgaand aan de avondvoorstellingen een gezamenlijke maaltijd te nuttigen. Ook bezochten spelers en overig betrokkenen in toenemende mate de nazit als de voorstelling voorbij is. Kunstenaar Chris Ripken had hiervoor zijn ruime atelier ter beschikking gesteld. In dit relatief grote, maar herbergzame gebouw werd ook een van de vijf voorstellingen gespeeld. Ripkens' atelier had een sterke, aansprekende ambiance en werd steeds meer de plezierige verzamelplek waar iedereen elkaar kon ontmoeten.

Belangrijk waren ook de secondanten die de producent schiep. Daarmee verwierf zij steeds meer hulpkrachten t.b.v. het uitvoerende werk in de voorstellingen. Daarenboven creëerde zij een netwerk van deskundigen om zich heen dat meer was dan vangnet in geval van uitglijden. Vijf overlegkaders die bijdroegen aan de kwaliteit van de voorstellingsreeks:

- *Een ad hoc comité van welzijnswerkers uit Deelgemeente Noord.* Deze profs gaven informatie over sociale problemen die in Noord spelen, hielpen in sommige gevallen met de werving en boden een informele 'backing' wanneer ontwikkelingen voor individuen mogelijk wat te heftig zouden uitpakken. Dit laatste trad niet op, dus is er ook geen gebruik gemaakt van het aanbod.

Van aparte betekenis was de band die de producent opbouwde met de Pameijer Stichting. Deze ggz instelling runt in Noord o.m. voorziening voor ex-psychiatrische patiënten. Mensen uit dit circuit konden meedoen. Enkelen draaiden mee met de proeflessen. Uiteindelijk bleef één hunner meespelen en hielpen anderen mee als vrijwilliger o.m. in het café.

- *De doe ploeg.* mensen konden zich ook aanmelden voor hand- en spandiensten. In het café, bij de bouw van decors, het hanteren van licht en geluid, de logistiek en de foerage. In totaal

¹ Bijvoorbeeld: het Van Maanenzwembad wordt gerund door een groep vrijwilligers en voert al een aantal jaren een strijd van leven of dood. De kosten om dit oude zwembad veilig draaiende te houden zijn gigantisch. Die strijd – al dan niet in de context van de leefbaarheid in Noord- kwam niet aan bod in de voorstelling.

20 ‘losse’ personen en 7 van de ingehuurde voorziening ‘Helping Hands’ deden mee. Het succes van ’t inschakelen van ook deze vrijwilligers is direct afhankelijk van twee dingen a) bejegening b) bezigheden die een volwaardige uitdaging vormen. Er was geen tot weinig verloop c.q. absentieproblematiek bij deze vrijwilligers, de leiding lette op het realiseren van deze voorwaarden.

- *De denkploeg.* Bij het begin van de voorbereidingen van De Theaterstraat werd ook een ‘denkploeg’ in het leven geroepen. Ook weer via radio, tv, flyers, website en mond tot mond reclame werden deze mensen gevonden. Zij kregen de taak mee te denken over inrichting en positionering van De Theaterstraat. In dit tiental ‘denkers’ van h.b.o/w.o niveau zaten zeven vrouwen en drie mannen, de meesten dertigers/veertigers, waaronder twee wetenschappelijk medewerkers. Allen hadden affiniteit met theater en stonden positief t.a.v. sociale vernieuwingen in Noord. Hun frisse, ongewapende, maar van veel intelligentie en ervaring getuigende blik, maakte dat elke bijeenkomst tot directe verbeteringen leidde. Vier hunner speelden ook mee met een van de voorstellingen. Twee hunner verrichtten taken i.h.k. van de effectstudie. De denkersploeg hielp de producent ook bij het opmaken van de balans qua resultaten, direct na afloop van de voorstellingenreeks.

De denkersgroep, waarvan voorafgaand slechts twee leden elkaar kenden, laat zien hoe nieuwe initiatieven, tot nieuwe participatieantwoorden kunnen leiden. Het andere appèl dat De Theaterstraat uitoefende maakte dat er plots, uit het niets een tiental geëngageerde meedenkers kwamen die - gratis!- zich afvroegen hoe je m.b.v. De Theaterstraat de sociale vernieuwing van Noord kon doen slagen.

In de parkeergarage zit een groep jongeren die op de vlucht is voor de politie, omdat zij verdacht worden van het mishandelen van een vrouw. Hier hebben zij echter helemaal geen schuld aan. Integendeel, zij waren toevallig in de buurt en stuk voor stuk hebben zij de vrouw juist proberen te helpen. Dit gebeuren is aanleiding voor hen om na te denken over zichzelf, hoe er tegen hen aan wordt gekeken als allochtone jeugd in het Rotterdam van nu en over hun toekomst in Nederland of elders. Zij komen tot de conclusie dat het onderbuikgevoel wel een heel grote rol is gaan spelen in Rotterdam en dat is iets waar meerderen last van hebben: niet alleen de allochtone jeugd. *Regisseur: Vera Aikens.*

- *De commentaarploeg.* Vier theatermakers die ervaring hebben met het werken met een diversiteit aan bewonersgroepen hebben commentaar geboden over de voorstellingen. Hun reacties boden de producent inspiratie en bevestiging. Overigens kwamen die reacties in een vrij laat stadium (tijdens de cyclus van 12 opvoeringen, niet bij de repetities) zodat deze experts geen tot weinig invloed hadden op de voorstellingen. Een inhoudelijk aandachtspunt van een commentator was dat hij een onderlinge samenhang tussen de stukken miste. Gelet op de keus van de producer om vijf afzonderlijke, ‘zelfdragende’ stukken te maken, was dit kritiekpunt te verwachten.

De opbouwwerkers. Tenslotte onderhield de producent intensieve betrekkingen met het SONOR opbouwwerk in Noord. Meer in het bijzonder onderhield zij een sterke professionele band met de coördinatrice Ellen Prins. Samen werden zij gecoacht tijdens de voorbereiding vanwege het Oranjefonds. Van belang op dit moment is slechts te constateren dat producent de Wit en coördinatrice Prins beiden de samenwerking zeer waardeerden en effectief achten. In deze effectstudie wijden we een apart hoofdstuk aan bijdragen aan en lessen van het opbouwwerk rond De Theaterstraat.

Samenvattend over deze vijf ploegen: Het project wordt goed ingebed in de bestaande institutionele wereld. Maar ook is het zo dat de producent Mieke de Wit nadrukkelijk nieuwe kanalen graaft en eigen kaders schept. Zij stelt zich kwetsbaar op, laat de productie breed steunen, maar zij bindt zich niet onnodig.

2.3. Marktpositionering

De voorstellingenreeks schept een breed publiciteitsoffensief en positioneert zich in marketingtermen als 'een leuk avondje uit'. Bezoekers betalen vijf euro, dat is minder dan vijf procent van de totale kosten van de productie. Subsidies komen er van deelgemeente Noord, Oranjefonds en de Gemeente Rotterdam. Prijsstelling en subsidiering bieden gelegenheid de voorstellingen adequaat in te richten.

Op de website luidde de oproep:

“Op verschillende locaties in deelgemeente Noord tonen jong en oud uit alle lagen van de bevolking wat hen bezig houdt: ambities, dromen, frustraties en idealen.

Humoristische en aangrijpende scènes. Laat u meevoeren en inspireren!

In De Theaterstraat staat de ont-moeting centraal.

Een 'moet' is een oud woord voor stempel. We willen de stempels die we allemaal op mensen of een groep drukken weghalen door samen te werken aan een theaterproductie. Het doel is voorbij de hete aardappel, de enge jongere, de oude zak, de hoofdhoek, de rolstoel, of de kansarme te kijken.

In multicultureel Noord ontmoeten vooral mensen uit de eigen cultuur en klasse elkaar. De Theaterstraat wil ontmoetingen buiten eigen kring bevorderen. Mensen uit alle culturen en uit alle lagen van de bevolking in Noord werken op 'speelse wijze' in één project met elkaar samen.”

Opvallend hier is het woord 'klasse' hetgeen reminiscenties oproept aan het marxistisch jargon gebezigd o.m. in kringen van het aloude vormingstoneel. Evenwel die parallel is schijn.

Het was niet zo, dat voorstelling louter functioneel moest zijn om een debat over concrete maatschappijverandering op te starten. De Theaterstraat zocht het niet in zware debatten, noch tijdens voorstelling, evenmin tijdens de nazit.

In die zin lijkt De Theaterstraat in niets op het stereotype beeld van het oude vormingstoneel. Dat was belérend, bood veelal ééndimensioneel drama met een schematische voorstelling van zaken. De Theaterstraat bood geen toneel dat de bezoeker behandelt als een vat waarin andere wijn hoort.

Het begrip sociale klasse maakt wel expliciet dat De Theaterstraat meer wilde zijn dan een poging tot interetnische mix. Het ging om *ontmoeting* faciliteren, *op speelse manier* tussen *voor elkaar vreemde individuen* uit *alle lagen van de samenleving*.

Het zwembad komen we binnen door een garagedeur aan de zijkant. We lopen langs het buitenbad en kruipen dan de machinekamer in waar we met behulp van een lichtsnoer doorheen worden geleid. In de machinekamer staan mensen in witte pakken te werken of ons onderzoekend aan te kijken. Door een wirwar van gangen komen we uiteindelijk bij het pierebad terecht, waar een groot doek hangt met een bergachtig landschap erop met twee gouden schoenen erin. Daar houden twee mensen zich bezig met het scheppen van water. Na een tijdje voegen de mensen uit de machinekamer zich bij hen. Beelden uit het dagelijks leven; mensen proberen contact met elkaar te krijgen, genieten of vervelen zich, dansen of hebben veel plezier in het water. Totdat eentje van hen probeert te ontsnappen naar de bergen. De anderen houden haar tegen en straffen haar door ongenadige onderdompelingen. Iedereen is hierdoor zichtbaar van slag en heeft rituelen nodig om weer terug te keren naar de dagelijkse gang van zaken. Na nog een ontsnappingspoging lukt het de derde uiteindelijk om weg te komen. Zij trekt de gouden laarzen aan en verdwijnt achter de horizon. Een stuk over verlangen en de (groeps)druk om te blijven waar je bent. *Regisseur: Arianthe Oudshoorn.*

3. Focus op Effecten

3.1 Brede effecten !

3.2 Smalle effecten ?

3.1. Brede effecten !

Deze effecten kunnen ook voorwaardenscheppende effecten of 'algemene' effecten genoemd worden. Zulks ter onderscheid van 'de bijzondere' opdracht in dit sociaal en artistieke project: bij dragen aan de sociale cohesie in deelgemeente Noord. We behandelen vijf van dergelijke brede effecten:

- Succes in de kaartverkoop
- Artistiek succes
- Enthousiasme bij de uitvoerenden
- Oogst voor het opbouwwerk
- Een algemeen profijt voor de Deelgemeente

SUCCES IN DE KAARTVERKOOP

Er zijn 690 bezoekers geweest, hetgeen een bezettingsgraad van 95% gaf. Volgens schatting van de organisatoren was 40% afkomstig uit deelgemeente Noord en in totaal ongeveer 15% (circa 100 mensen) kwam uit nieuwe publieksgroepen, zoals migranten en jongeren.

ARTISTIEK SUCCES

De commentaarploeg was positief over de productie, met hier en daar een kanttekening. In het Rotterdams Dagblad verscheen een gunstige bespreking en het publiek, zoals gereleveerd werd in paragraaf 2.1, was enthousiast.

ENTHOUSIASME BIJ DE UITVOERENDEN

Ook regisseurs, vrijwilligers en spelers, naast de producer, waren enthousiast over hetgeen neergezet werd. De spelers werden in het kader van dit effectonderzoek twee keer bevraagd: tijdens de repetitie en direct na de voorstellingenreeks in juli. In deze individuele vragenrondjes stonden twee thema's centraal: wat heeft het met je gedaan die Theaterstraat en wat ben je gaan doen in termen van bevorderen van sociale cohesie ? Zie Bijlage 4 voor de resultaten. Samengevat: De Theaterstraat gaf een enorme kick. Persoonlijke vaardigheden en creativiteit werden ontplooid, plus was er een groot plezier in het samen doen met anderen. Sociale cohesie werd binnen de groep en de voorstellingenreeks daadwerkelijk gerealiseerd. Doch buiten de productie het initiatief nemen tot extra of andere ontmoetingen, dat gebeurde niet veel. Dat vinden de respondenten niet nodig. Ze vinden dat ze zich reeds voldoende openstellen naar medeburgers.

OOGST VOOR OPBOUWWERK

Tijdens de voorstellingenreeks werd al hardop door de opbouwwerkers gezegd dat De Theaterstraat energie, inspiratie bood. Het was een interessante happening om aan mee te doen. Het opbouwwerk was blij met de nieuwe contacten dankzij het meewerken aan De Theaterstraat. Menig nieuw talent hebben de opbouwwerkers zo ontmoet. De ervaringen riepen de vraag op: Hoe kun je in de toekomst vrijwilligers aan projecten binden zoals hier ? Hier waren vrijwilligers immers zo intensief betrokken, zo zinvol naar elkaar bezig en toonden zich zo vindingrijk qua oplossingen.

Citaat uit een interview met Ellen Prins en Sati Veraan, opbouwwerkers.

Tijdens die weekenden met de spelers / vrijwilligers, ontstonden veel contacten, hetgeen de mensen erg op prijs stelden. Ook met bezoekers, maar vooral ook de onderlinge gesprekken voor, tijdens het eten en daarna, ja die waren erg belangrijk. De vrijwilligers ontmoetten elkaar, waar zij eerder elkaar niet op straat zouden ontmoeten. Dat was een belangrijk aspect van de formule, niet alleen het spel, maar ook de voor- en napret met elkaar. Ik was blij met de mensen die vanuit de dagopvang voor ex-psychiatrische patiënten 'Het Nieuwe Spoor' mee deden. Dat was een gouden greep, die moeten we in de toekomst weer erbij betrekken. Daar liggen kansen. Dus tientallen mensen die voorheen niks met elkaar hadden, ontdekten elkaar en op deze wijze ook weer nieuwe facetten van zich zelf. Daar groeit wel wat constructiefs uit op den duur. En daarnaast gebeurde er van alles in de hoofden en zielen van de bezoekers. We horen nu dat mensen over wat ze zagen en hoorden, nog steeds nadenken en spreken. Het zal nog verder doorwerken. Het was een combinatie van mensen en gebeurtenissen die inspireerde en energie gaf. Dat was uniek, komt door de manier waarop men met mensen omging, ze begroeten en heel authentiek aangeven dat je fijn vindt dat ze komen. Dit is een groot contrast met de gebruikelijke gang van zaken in het opbouwwerk met zijn werkgroepen en al dat vergaderen. Eigenlijk zou je het moeten verbieden. Er komt op zo'n vergadercircuitje alleen maar een bepaald soort mensen af, terwijl bevolking zo veel diverse is en meer te bieden heeft. Het blijkt dat je andere vormen moet zoeken, het geeft jezelf energie en activeert mensen echt.

Sterk bij de opbouwwerkers leeft de vraag: hoe anders moeten we allochtonen betrekken bij dit type acties. En: Moeten we hen eigenlijk er bij betrekken ? (Zie hoofdstuk).

Citaat uit een interview met Ellen Prins en Sati Veraan, opbouwwerkers

Vragen waar we voortdurend mee stoeiden waren: Hebben we voldoende energie in de werving gestoken ? Hoe krijg je de Turkse en Marokkaanse bevolkingsgroep er heen ? En moet je ze er wel heel sterk proberen over te halen. Moet je iedereen altijd maar weer aan de hand meenemen ? Bij de bezoekers heb ik mensen gezien van bewonersgroepen, maar niet van de Marokkaanse of Turkse gemeenschap, waar ik wel op hoopte. Moet je ze er ook echt er bij sleuren. ? Misschien moet je als opbouwwerker er ook niet constant mee bezig zijn hen te betrekken bij andere dingen. Wel natuurlijk voor gezamenlijke belangen, maar ik twijfel of theater en zijn vormingsaspecten wel een geschikt middel is om met hen dingen te ondernemen.

Of, een vraag van geheel andere orde die bij de opbouwwerkers op kwam: "Moeten we ook niet wat meer doen met wandelen in de buitenruimte ? Niet altijd binnen vergaderen, maar mensen laten ervaren dat hun wijk veel meer te bieden heeft dan het onveilige stereotype beeld."

Over zulke vragen beraadden de opbouwwerkers zich herfst 2005. Globale resultaten daarvan zijn vervat in hoofdstuk 5. Zie ook Bijlage 5.

EEN ALGEMEEN PROFIJT VOOR DE DEELGEMEENTE

Er werd een constructief alternatief neergezet, waar de Deelgemeente in de beeldvorming op voort zou kunnen borduren.

Meermalen werd op lokale radio en tv + huis aan huisbladen aandacht besteed aan de (komst van) De Theaterstraat. In de publiciteit greep de producent de kans aan voor twee metaboodschappen: in Noord is het niet alleen ellende en problematiek, integendeel ook jongeren kunnen wel degelijk wat, mits je ze positief benadert. In de tweede plaats werd aangegeven dat zoiets als De Theaterstraat bij uitstek een antidotum is tegen de treurige stemming in de stad en het gehamer op onveiligheid.

3.2. Smalle effecten ?

Wil theater werken richting sociale cohesie, dan zal men dat begrip sociale cohesie moeten interpreteren en op waarde schatten.

In dit onderzoek hebben we sociale cohesie in eerste instantie opgevat als 'kapitaals-vermeerdering'. Dus Rotterdam, inzonderheid deelgemeente Noord, zou dankzij de productie meer sociaal vermogen verkrijgen om opgaven van het samenleven aan te pakken.

Uit ons onderzoek blijkt dat met het ontwikkelen van de diverse vrijwilligersploegen met De Theaterstraat dit metterdaad gerealiseerd is. Er werd aan kader vorming gedaan. Creativiteit van SONOR en de deelgemeente is nu vereist, om deze potentiële bron van individueel en gezamenlijk optreden richting leefbaarheid in Noord, verder te benutten.

In de tweede plaats zal, *vanuit de bezoekers* door De Theaterstraat niet zo veel gebeuren richting sociale cohesie in Noord. In de stukken werden de bezoekers ook niet aangespoord werden tot stellingname of discussie.² Tijdens de nazit werden wel voorwaarden voor samenspraak geschapen, maar geen drang uitgeoefend. Bezoekers werden niet aangesproken als missionarissen in de dop van een nieuwe boodschap. Evenmin werden zij gezien als frontsoldaten in de herovering van de openbare ruimte (of iets dergelijks). Ze werden kortom, niet op pad gestuurd om na het zien van de toneelstukken goede werken richting medemens te verrichten. Uit de telefonische navraag blijkt dat bezoekers deze zulks ook niet gedaan hebben, zie Bijlage 6.

Verder mogen in dit verband de constatering niet ontbreken dat de meerderheid van de bezoekers niet in Noord woont, noch de Deelgemeente een follow up heeft geformuleerd na deze gewonnen slag.

Overigens zullen we het accent op sociale cohesie als leidraadgevend begrip voor de evaluatie relativeren. Weliswaar subsidieerde de Deelgemeente onder de titel van ‘bevorderen van sociale cohesie’. En nemen wat dat serieus, hoewel niet letterlijk. Want die term was de toentertijd de vigerende noemer om de *kwaliteit van het sociale leven* in wijken te verbeteren. Ondertussen staat het begrip sociale cohesie onder kritiek³. Zo is relevant de prikkel die J.W. Duyvendak uitzendt om bij teleurstelling over het uitblijven van gemeenschapszin, eerder te verlangen naar *cognitieve* cohesie dan sociale cohesie. Populair gezegd betekent dit: zorg dat bewoners op de hoogte raken van wat cultureel gesproken van belang is voor de etnische overbuurman/vrouw. Zorg dat in hoofdlijnen de gevoeligheden over en weer bekend zijn.

Door in de stukken leeftijdscategorieën, etnieën en seksen een stem te geven, droeg De Theaterstraat een steentje bij aan die cognitieve cohesie in Noord.

In de hiernavolgende hoofdstukken zal de waarde van De Theaterstraat nader gezien worden vanuit begrippen aanvullend op sociale of cognitieve cohesie.

²Hierin toont de producent zich geen agoog, maar theatermaker. Agogen zouden toch – in traditie die Kurt Lewin zette - verwerking middels groepsgesprekken in de voorstellingenreeks (inclusief nazit) verweven hebben. Immers, hoe kun je mensen in beweging krijgen, zonder de nieuwe ervaringen te vergelijken, herkennen, wegen en van consequenties voor het handelen te beoordelen ?

³ Zoals eerder hetzelfde lot beschoren was voor begrippen als sociale vernieuwing, sociaal investeren, of om wat verder in de tijd terug te gaan: gemeenschapsvorming of ‘versterking van de volkskracht’.

4. Rotterdam-Noord en het idee van kunst als samenlevingsopbouw

4.1. Rotterdam-Noord

4.2. Uitdagingen van samenlevingsopbouw anno 2005 in Rotterdam en de rol van kunst & cultuur daarbij

4.3. Tussenbalans: Hoe zien we De Theaterstraat produceren op deze uitdagingen ?

Dit theater wordt als middel in de samenlevingsopbouw van Rotterdam Noord ingezet. Daarom in dit rapport aandacht voor Noord als decor voor samenlevingsopbouw. Het werk van de SONOR professionals als mede-uitvoerende instantie komt in hoofdstuk 5 aan bod.

4.1. Rotterdam-Noord

De deelgemeente Noord ligt tussen de Rotte en de Schie, rijksweg A20 en spoortracé en wordt doorsneden door de Schieweg en Schiekade. Er leven ongeveer 51.000 bewoners in grote diversiteit, zowel in cultuur als afkomst. De verscheidenheid van Noord is ook terug te vinden in haar woningbouw. Men vindt er zijn monumenten, statige woningen aan singels, nieuwbouw-, koop- en huurwoningen, en er is stadsvernieuwing. Het merendeel van de woningen werd gebouwd tussen 1880 en 1940. De woonomgeving is net zo gemêleerd; druk, vol, rustiek, rustig, lanen, singels en pleinen. De deelgemeente bestaat uit 6 wijken: Agniesebuurt, Bergpolder, Blijdorp/ Blijdorpsepolder, Liskwartier, Oude Noorden, Provenierswijk. Door de centrale ligging is het gebied goed te bereiken. (Geparafraserd naar de tekst in de Deelgemeentegids Noord 2005)

Om meer inzicht te krijgen in de vraagstukken van het gebied, raadpleegde de producent een groep van deskundigen uit de sociale sector met kennis over problematieken in Noord. Haar vraag was: wat speelt er in het leven van alledag ? Dit leverde de volgende lijst van thema's op⁴:

- Mensen luisteren moeizaam naar elkaar en boodschappen worden niet altijd gehoord.
- Miscommunicatie, zowel qua taal als ook het (volledig) langs elkaar heen leven.
- “Jumping to conclusions”: De overgang in gesprekken en gedachten tussen voorstelbare voorbeelden en extreme conclusies.
- Tolerantie en respect tonen en geven.
- De wens om niet te participeren.
- Heimwee naar een ander land (en als je teruggaat; wat en wie laat je dan weer achter?), of heimwee naar je jeugd, je grote liefde.
- Beeldvorming: de druk te moeten voldoen aan een perfect beeld. Of aangesproken worden op het gedrag van anderen.
- De onkunde om ingesleten beelden te veranderen bijvoorbeeld bij ouderen.
- Dromen (en het gegeven dat veel dromen jammer genoeg zo klein worden gehouden, zowel door invloed van de samenleving als persoonlijke kenmerken.)
- Eenzaamheid.
- Angst om alles wat er gebeurt.
- Discriminerend ervaren voorkeursbehandelingen aan allochtonen /voortrekken.
- De kloof tussen de goede wil en het daadwerkelijk uitvoeren van die goede wil. Bijvoorbeeld: een groep mensen wil de deur uit en op een gelijkwaardige manier bij burens over de vloer komen, maar in de praktijk doen ze dit te weinig.

⁴ In de uiteindelijke productie, zo schrijft M. De Wit in haar verslag van juli 2005, zijn zeven van de bovenstaande thema's aan bod gekomen te weten: tolerantie & respect (parkeergarage), beeldvorming (parkeergarage), angst (zwembad), klein houden van dromen (zwembad), luisteren & gehoord worden (huiskamer, Bergpolderflat), eenzaamheid (huiskamer, Bergpolderflat), voorstelbare voorbeelden & extreme conclusies (huiskamer).

Door de onderzoeker geraadpleegde opbouwwerkers voegden hier nog het volgende aan toe: Ook hier in Noord zoeken bewoners een balans tussen ingebed zijn in een privé-wereld en gekend worden in de openbaarheid. Voor individuen lopen netwerken grotendeels via de etnische lijn. Men kent elkaar wel als burens, houdt vaak afstand, doch ‘in geval van nood weten deze elkaar best wel te vinden’.

4.2. Uitdagingen van samenlevingsopbouw anno 2005 in Rotterdam en de rol van kunst & cultuur daarbij

Bij samenlevingsopbouw gaat het om beïnvloedingsprocessen waarmee burgers en/of instanties leefomstandigheden willen verbeteren en zo de samenleving naar hun wensen proberen te beïnvloeden.

Hoe kunnen kunst en cultuur de “kwaliteit” van het samenleven mee beïnvloeden? In de literatuur kwamen we achtal uitdagingen tegen.

1 "Kwaliteit" kan ingevuld worden met begrippen als welzijn, maatschappelijke integratie, betrokkenheid, leefbaarheid, *betere communicatie*, actief burgerschap. Het zijn alle basisvoorwaarden voor beschaafd met elkaar samenleven. Kunst en cultuur kunnen belangrijke functies vervullen in het ontwikkelen van die basisvoorwaarden voor beschaafd leven.

2 Voorts, denk bij basisvoorwaarden voor het moderne leven en economische ontwikkeling ook aan *vertrouwen en durf*. Dit zijn competenties die de stedelijke overheid graag o.m. via cultuurspreiding propageert.

3 Cultuur ook als *articulatie* van belangen *verschillen*, biedt de kans om het stedelijk leven te verrijken met tal van nuances en schakeringen. In het overzichtsboek dat ter gelegenheid van het afsluiten van de manifestatie R 2001 Culturele Hoofdstad werd gemaakt, staat het nog eens pregnant (op blz. 493): “Kunst en cultuur fungeren als dessem, geven kleur aan de samenleving, leiden tot inzicht en zijn een commentaar daarop”.

4 Cultuuraanbod ontwikkelen heeft daarnaast ook een functie als het *insluiten* van marginale groepen.

De eerbiedwaardige Belgische Koning Boudewijn Stichting merkte in een nota op dat de ergste vorm van uitsluiting is, geen toegang te kunnen krijgen tot kunst. Waarom is de culturele variant de ergste? Omdat het mensen de uitdrukkingmiddelen ontnemt om te communiceren over hun bijzonderheid. Zij kunnen hun eigenheid niet in eigen taal, of referentiekader mededelen. Immers zonder culturele productiemiddelen rest hen slechts reageren, zich daarbij te bedienen van andermans vocabulaire en grammatica. Van echte confrontatie van opvattingen en ideeën is dan geen sprake, laat staan van een eerlijke afweging van belangen.

5 Een *betere samenleving* betekent anno 2005 al gauw een beter georganiseerde samenleving: rechtvaardiger, opener, democratischer. Tevens is dit ook een samenleving die ‘zich onderscheiden’ honoreert, subculturen uitdaagt en kunst daarbij als dessem hanteert. Actueel, anno 2005, is er een urgentie om een minimum aan gedeelde waarden en normen als uitgangspunt te nemen voor samenlevingsontwikkeling. Je kunt dat noemen: verbinding tot stand brengen door te werken aan culturele openheid en werken aan een minimum qua consensus over wat belangrijk is om te handhaven in de samenleving.

6 Om in zichzelf gekeerdheid te mijden verdient het aanbeveling steeds het lokale en bekende in een concreet project aan het translokale en onbekende te *koppelen*. ‘Het louter brengen van de eigen bekende en lokale vormen en smaken, zoals bijvoorbeeld vaak het geval is bij lokaal

amateurtoneel, is niet de culturele aanpak die ons voor ogen staat'. (Spierts, v.d Wetering en Winkels, blz 5.)

7 Het ideaal van Habermas: 'Herrschaftsfreie Diskussion' wordt mogelijk met kunst. Naast het bieden van eigen expressiemiddelen kunnen kunst en cultuur nieuwe ruimtes tot leven te wekken waar plaats is voor *ontmoeting, uitwisseling en confrontatie*,

8 waar mensen van verschillende *komaf en leeftijden* vrijuit met elkaar spreken. Want slechts door de dialoog aan te willen gaan, kan vermeden worden dat 'de boel niet meer bij elkaar gehouden wordt'.

4.3. Tussenbalans: Hoe zien we De Theaterstraat produceren op deze uitdagingen ?

Ad Betere communicatie:

Het verlangen naar gedeeld begrip door het uitwisselen van ervaringen en accepteren van verschillen, kan gezien worden als een rode draad door de voorstellingenreeks. In elk stuk legden de spelers getuigenis af van het nut van gemeenschappelijke waarden als ondergrond voor het bieden van ruimte en respect.

Om die teksten op de planken te kunnen zetten, moest er natuurlijk goed gecommuniceerd worden, tijdens repetities, en na de voorstellingen. De Theaterstraat kan gezien worden als een experiment in vivo om grotendeels met elkaar onbekende mensen een complexe praktijkproef af te laten leggen in samenwerken en communiceren. Dat dit lukte, in Noord, een gebied waar menig bestuurder hoofdpijn van krijgt, biedt hoop. Ook hier zette producer de Wit de toon.

Want voor het ontstaan van positieve, functionele communicatie en interactie is ook een andere factor van belang geweest. We noemen deze omdat men anders een strategische component over het hoofd ziet. Die factor is het waardepatroon geweest dat de producent heeft voorgeleefd in de productie. Meer in het bijzonder wist zij niet alleen met iedereen, van hoog tot laag, van jong tot oud etc. effectief, zaakgericht te communiceren – Meer dan dat, ze leefde voor hoe je mensen in hun waarde laat. Respect tonen en de ander in zijn waardigheid bevestigen, impliceerde dat zij op zoek ging naar de unieke bijdrage die de ander kon geven. Zij stimuleerde de ander om dat talent te versterken. Die houding was modelmatig en prikkelde betrokkenen tot constructieve omgangsvormen.

Ad Alle klassen, alle leeftijden

Over de leeftijd van de bezoekers beschikken we niet over exacte cijfers. Evenwel de medewerkers van de Theaterstraat die hun langs zich hebben zien schuiven geven het volgende beeld: weinig kinderen (onder de 14) en weinig hoogbejaarden (de voorstellingen reeks vergde veel lopen). Voor de rest lijken de bezoekers een doorsnee van de Nederlandse bevolking met enige positieve bias voor vrouwen en mensen uit de middenklasse.

In de voorstellingen speelden geen kinderen mee. Voor het overige ging het inderdaad om alle klassen en alle leeftijden. Dus niet alleen de spelers waren gemengd, de inhoud van hun spel betrof duidelijk problematiek 'van alle volwassenen' en alle rangen en standen.

Ad Vertrouwen en durf

De Theaterstraat is ook een vrolijke praktijkproef in het nemen van risico's geweest. Op elk niveau: de Deelgemeente gaf min of meer carte blanche aan de producer. Deze laatste nam boven het gewone risico van het werken met vrijwilligers en halfopen scripts, nog een extra last. Zij wenste expliciet de ex-patiënten van de Pameijerstichting rond de voorziening 'Het Nieuw Spoor' (dagopvang) bij de productie te betrekken.

Spelers en regisseurs staken hun nek uit en maakten zich van elkaar afhankelijk. De denkers en doeners moesten tijdens de maandenlange voorbereiding maar afwachten wat eruit zou komen. De opbouwwerkers porden mensen op met de belofte dat het zinvol en mooi zou worden, terwijl dat geenszins nog zichtbaar of op den duur gegarandeerd was etc.

Dat het zo goed afgelopen is, is geenszins vanzelfsprekend gegaan. Het complexe en half open geheel vergde veel keuzes. Veel inrichtings-beslissingen zijn hiervoor reeds de revue gepasseerd. Welke bijdrage een specifieke keus heeft gehad valt niet exact te bepalen. Wel herkennen we in de keuzes een aantal onderliggende stijlprincipes van de producent.

- a) mix beproefd en experimenteel, neem vooral risico's, vertrouw op de goede afloop, maar streef voortdurend naar kwaliteit en borg deze met een aantal vangnetten.
- b) breng souplesse in en laat grenzen geen barrières worden.
- c) laat het ergens over gaan, maar maak het niet te zwaar, faciliteer vooral ontmoeting en dialoog.

Ad Articulatie van het verschil

Ja, dat kon en gebeurde in de productie, doch zulks telkens met op de bijsluiter kenbare opvattingen en herkenbare waarden. Zoals: 'Til de sluier van de cultuurverschillen op en kijk naar het individu en naar wat deze personen gemeenschappelijk hebben' Of ook: 'Blijf tijdens de uiting van je individualisme de relatie met de grootste gemene deler in de samenleving in de gaten houden. Communiceer over wat je drijft en bezielt, dan begrijpt de ander eerder waarom je verschillend bent.'

Ad Insluiten marginale groepen

Van meet af aan was dit de bedoeling en de productie bracht dit op de bühne en achter de schermen in praktijk. Minder goed lukte dit in de zaal. Ondanks intensieve pogingen lukte het weinig om nieuwe publieksgroepen binnen te krijgen.

Ad Ontmoeting, uitwisseling, confrontatie

Van januari t/m juni is dit tussen de deelnemers aan de productie op de productieplekken aan de orde. Hoewel bezoekers onderling met elkaar aan de praat raakten en trouwens ook met de vrijwilligers, terwijl er tijdens de nazit ook gedanst en anderszins gecommuniceerd werd, slaagde de productie er duidelijk minder in om de ontmoetingsgedachte te verspreiden naar Noord in zijn geheel c.q. buiten de voorstellingen.

Ad koppelen van het specifieke aan het algemene

Geen van de stukken bleef steken in het particuliere, het toevallige. Alle betrokkenen, de regisseurs niet in de laatste plaats, verzetten veel werk - en waren daarin effectief - om ver weg te blijven van een 'opvoering tussen de schuifdeuren'.

Ad Een betere samenleving

Zo'n productie als deze wordt niet gesubsidieerd omdat het eigen belang van deelnemers voorop staat, maar dat van een betere samenleving.

Die betere samenleving in Noord is eigenlijk weinig specifiek aan de orde gekomen. Zoals gezegd, lang niet alle spelers hebben iets met Noord – ook al wonen ze er. Ter voorbereiding van de voorstellingen werden de spelers ook niet eerst rondgeleid langs onveilige hotspots of andere voor het beleid markante plekken. Evenmin kregen zij voorlichting van experts en beleidsmakers over wat er gaande was in Noord.

In de voorstellingen treft men dan ook geen referenties aan toestanden, tradities of tekens, specifiek van deelgemeente Noord. De voorstellingen kunnen probleemloos elders gespeeld worden, mits de ogenblikkelijke ruimtes waar ze zich afspelen soortgelijk zijn, zoals een

parkeergarage, een goedkope flat, een zwembad en een werkplaats. Slechts de Van Tijenflat was uniek, maar dat die in Noord staat, is weer toeval.

De gidsen hebben een minimale gemeenschappelijke instructie gehad, die - en dat is in dit verband van belang - niet gericht is geweest op het bespreekbaar maken van sociale problemen in Noord (a.d.h. van de stukken).

Op de inhoud van de voorstellingen - in de woorden van de producent: "stukken ...over wat ons als mensen uit verschillende klassen en kringen bindt" - is het voor opbouwwerkers ook lastig om op voort te bouwen. Het opbouwwerk van alledag spreekt de mensen juist aan op het nabije, specifieke, directe. Niet op het algemeen menselijke, universele of van de woonomgeving geabstraheerde fenomenen. Doch, opbouwwerkers zouden geen opbouwwerkers zijn als ze hier niet iets op zouden vinden. Daarover gaat het volgende hoofdstuk.

5. Bijdragen en kansen van het opbouwwerk van SONOR

5.1. Wat deed het opbouwwerk met / voor De Theaterstraat ?

5.2. Wat is er van te leren ?

5.1 Wat deed het opbouwwerk met / voor De Theaterstraat ?

Ellen Prins coördineerde tussen de 1e lijnswerkers en de producer, zij wist elke opbouwwerker in Noord in te schakelen. Prins en haar team van werkers hielpen met het

- werven van spelers,
- idem bezoekers,
- zij maakten mond-tot-mond reclame voor De Theaterstraat in de groepen waar ze mee werken,
- ze deelden flyers uit en gidsten tijdens de voorstelling;

De opbouwwerkers

- bezochten de repetities en gaven advies,
- zij hielpen bij het vinden van locaties,

Ellen Prins introduceerde de producer ook bij Chris Ripken en liet zich samen met de producer coachen vanwege het Oranjefonds.

In het vervolg van dit hoofdstuk betrekken we vier andere toneelproducties erbij. Het zijn alle theaterervaringen van SONOR in Rotterdam Noord. Tijdens twee workshops kwamen die overige producties ter sprake om het eigen karakter en de specifieke opbrengst van De Theaterstraat expliciet te kunnen benoemen. Die producties waren respectievelijk:

Madrasti: toneel van en met Marokkaanse meiden over het moeizame dubbelleven dat ze leiden tussen twee culturen

Reünie: begrip vragen voor opgroeiperikelen van allochtone jongens

Soap Provenierswijk: kluchtig levensecht drama over diverse bevolkingsgroepen in de wijk

Bergpolder: jaarlijkse amateur-productie over een stedelijk actueel thema met buurtbewoners

5.2. Wat valt ervan te leren ?

ALGEMENE KENSCHETS

Sociale problemen, waaronder een chronische gebrek aan onderlinge betrokkenheid van bewoners, zijn van oudsher een reden voor de overheid om het opbouwwerk te hulp te roepen. Opbouwwerkers, dat zijn professionele begeleiders van burgerinitiatieven, proberen dan mensen te motiveren actief te worden in de eigen woon- en leefomgeving. Met huurderacties, inspraak bij stadsvernieuwing en verbetering van voorzieningen voor de jeugd, om maar enkele vormen te noemen. Hierbij legt men de laatste jaren minder een accent op materiele belangen of strijd, meer op samenwerking en ontwikkeling.

Daarbij laat men zich thans nadrukkelijk leiden door vragen als: wat is er voor talent in de wijk, hoe wordt er al samengewerkt en hoe kunnen we dat versterken ? Deze wending naar constructieve ontmoeting, gemeenschappelijk handelen en capaciteitsversterking van de buurt, wordt mede gevoed door de wens bij bestuurders naar integratie van allochtonen. Tegen deze achtergrond is SONOR actief op zoek naar kansen om met theater een impuls te geven aan een rijker multicultureel buurtleven. Wat komt hier zoal bij kijken ? Waar moet je op letten in de praktijk ?

VIER FACETTEN

In het moderne jargon heet dit ‘kansgedreven’ ondernemen met culturele middelen door de opbouwwerkers. Waar het theater betreft blijkt, uit de ervaringen van de SONOR opbouwwerkers, het verstandig ruim aandacht te besteden aan een viertal aspecten bij het opzetten van een productie:

a) er is een relevant onderwerp en er is een gereede aanleiding b) er kan een bij de situatie/bij de vraag een *passend* aanbod gedaan worden c) een en ander leidt tot wenselijke effecten bij het aanpakken van problemen, benutten van kansen, of bewerken van issues d) Die effecten zijn meerlagig, anders beklijven deze niet.

AD A) WAAR GAAT HET OM

De aanleidingen voor theater in de wijk blijken in de praktijk uiteen te lopen. Soms komt het initiatief van onderop (bijvoorbeeld jongeren die vragen of zij de zaken waar ze mee worstelen op de planken mogen zetten), soms van een bewonersorganisatie, soms – gezien vanuit de bril van de eerstelijns opbouwwerker van ‘bovenaf’ zoals bij (De Theaterstraat). Doet de aanleiding ertoe ? of: Wat doet de aanleiding ?

Positioneren als opgave

Wat is het belang van positioneren ? Het geeft richting aan het verleiden om te participeren. Het zet (potentiële) bezoekers op een been, hopelijk niet het verkeerde. Het stemt de verwachtingen en hoort te corresponderen met de bedoelingen en activiteiten in de follow-up.

Hierboven werd gesproken over positioneren naar bezoekers. Evenwel, er is ook sprake van positioneren (= beloftes doen) naar financiers. Sponsor en subsidiënten moeten in hun belang geraakt worden en willen dat jij je doelen aan die van hen verbindt.

Dit positioneren raakt aan het vraagstuk dat je als opbouwwerker met zo’n productie altijd wilt inhaken in institutionele netwerken. Die bestaande organisaties zijn nu eenmaal altijd nodig voor bronnen als geld, medewerking, toestemming, hulp, reclame naar achterban om bezoekers te trekken etc. Die instituties, waaronder de financiers, kunnen in meerdere of mindere mate een stempel drukken op inhoud en gebruik van de voorstelling. Daar valt mee te leven en over te onderhandelen.

De aanleiding reflecteert interesses van instellingen - meer of minder machtig, met een klein of grootschalig domein - over verloop en uitkomst. Daar moet je rekening mee blijven houden, op straffe van mislukking. Overigens, de aanleiding is dikwijls niet meer dan een begin, voorspelt op zich betrekkelijk weinig over kwaliteit en kwantiteit van de productie. Evenzeer van belang wordt het onderwerp.

Wat voor impact heeft *het onderwerp* ? a) Je zet er bepaalde zaken mee op de agenda bij de doelgroep (= bezoekers); b) de opbouwwerker richt de blik naar wat hij/zij van belang vindt. Het onderwerp van theater in de wijk varieert, maar zal dikwijls toch te maken hebben met het samenleven en communiceren van mensen met verschillende achtergronden. Zo’n onderwerp zal meestal min of meer confronterend gebracht worden. Er wordt discussie uitgelokt of reflectie bij de toeschouwer gestimuleerd. Daarbij zal de opbouwwerker in de gaten houden dat de wijze en de mate waarin hij/zij uitdaagt, past bij het vermogen van de doelgroep om daar op te reageren. Bovendien, als je wilt dat er een ‘goed gesprek’ komt naar aanleiding van wat er op de planken gezet is, dan zul je dit expliciet moeten organiseren.

AD B WELK AANBOD PAST DAARBIJ

Wanneer welke theatervorm en wat brengt dat dan met zich mee ? Zo kunnen we bijvoorbeeld de doelen van de 5 recente producties waar SONOR opbouwwerk in Noord aan mee werkte, als volgt benoemen:

Madraști: bijdragen aan opvoedingsondersteuning
 Reünie: begrip vragen voor opgroeiperikelen van allochtone pubers
 Soap Provenierswijk: kennis over diverse achtergronden nabije bevolkingsgroepen vergroten
 Bergpolder: verbindingen leggen, onderhouden en versterken in en met een subgroep van bewoners uit de wijk
 Theaterstraat: ontmoeting tussen vreemden stimuleren

Vergelijkt men De Theaterstraat met de soaps zoals de Utrechtse Theatergroep STUT die o.m. maakt, dan vergelijk je 'high culture' met volkstheater. Bij volkstheater kijk je naar op de bühne gethematiseerde alledaagse omgangsproblematiek. Een problematiek die voor het volk direct herkenbaar is als alledaagse sores van het bestaan. Bij De Theaterstraat ging het veeleer om geabstraheerde, algemeen menselijk, klasse én lokatie overstijgende, vraagstukken. Dus niet petieterig, oppervlakkig of woonomgeving gebonden.

Het theater van Bureau d'Art sans Frontieres waar SONOR ook mee samenwerkt, profileert zich nadrukkelijk als een instrument voor -andermans- sociale interventie. Binnen het spanningsveld van sociale én artistieke doelen, heerst daar een het primaat van sociale doelen.

Een dergelijk primaat constateren we niet bij De Theaterstraat.

Bij een ander Rotterdams aanbod voor theater in de wijk, het Rotterdams Wijktheater (RWT) zien we dat primaat evenmin. Het accent plaatst men daar (bij monde van de producent) eerder educatief, als een verbeelding prikkelend aanbod. Bij het RWT wil men bewoners, met name ook als spelers, de kracht en magie van toneelspelen doen ervaren.

Leerstellig, bevoogdend, indoctrinerend zoals het oude vormingstoneel (met hedendaagse reminiscenties bij Vuile Mong en zijn Vieze Gasten) willen geen van alle zijn, De Theaterstraat niet in het minst.

Deze vogelvlucht over varianten levert in ieder geval twee belangrijke dimensies waarmee rekening moet worden gehouden. Bij de keus voor een specifiek stuk of bij de inbedding van een voorstelling in een sociaal traject spelen die twee dimensies hún rol.

Dimensie X : zeggenschap spelers - en waar relevant, indirect van hun achterban - over tekst en vorm.

Dimensie Y : gaat het stuk over een directe woonproblematiek in de nabijheid ? Of over algemeen menselijke thema's zoals bij Shakespeare (verboden liefde, verloren vriendschap, ondeugden als jaloezie, ongemakken als groepsdwang etc.).

Die twee dimensies, wanneer we die naar elks polen in beeld brengen krijgen we spelenderwijs een kwadrant. Met daarin een kwartet specifieke varianten:

1 nabij-nabij; 2 veraf – nabij; 3 nabij - veraf; 4 veraf – veraf. -> zie hieronder.

VARIABELEN	<i>X</i> Zeggenschap spelers groot	<i>X</i> Zeggenschap spelers klein
<u><i>Y</i> Nabije woonproblemen centraal</u>	1 nabij - nabij	2 veraf – nabij
<u><i>Y</i> Algemeen menselijke thema 's centraal</u>	3 nabij - veraf	4 veraf-veraf

De volgende hypothesen kunnen naar aanleiding van De Theaterstraat gesteld worden:

- De Theaterstraat is vooral een veraf/veraf productie⁵ – zoals Shakespeare in Diever, of de passiespelen in Tegelen.
- Als veraf/ veraf geheel is het niet zo vreemd dat moslimorganisaties bij De Theaterstraat nalieten hun leden op te wekken naar de voorstelling te gaan. Elk veraf/veraf stuk zal dat lot treffen, aangezien moslimzelforganisaties hun kracht zoeken in het *zelfstandig* richten van hun aanhang bij *hier en nu* kwesties rond geloof, gezin, en eigen gemeenschap (en overigens praktische hulp bieden bij de omgang met formulieren en autoriteiten.)
- Nabij / nabij stukken –zoals slooptheater- zullen het snelst helpen bij het op gang brengen van gesprekken tussen (doelgroep-)bewoners over het gedramatiseerde issue. Verenging van de problematiek of hegemonie over de spelersbent door een kleine elite liggen hierbij wel als gevaar op de loer.
- Nabij/nabij stukken lenen zich het eenvoudigst voor het invoegen in een opbouw-werkactie door enerzijds personele unies en overige relaties tussen spelers-auteurs en de actievoerders, anderzijds de kans om actuele controverses tactisch uit te diepen.
- Voor het ‘bruggen bouwen tussen bevolkingsgroepen’ zijn mengvormen veraf/nabij en nabij/veraf in principe het meest geschikt.

Kortom: de theatervorm moet passen bij de situatie die je wil bewerken. Het is een kunst op zich in te schatten hoe artistieke, etnische en sociale elementen optimaal daaraan bij kunnen dragen. Sociaal-artistieke projecten zijn projecten waarin het mixen van heterogene kwaliteitseisen cruciaal staat.

AD C) WAT WIL JE BEREIKEN EN WAT WERKT DAARBIJ

Wat is het *doel* van theaterproducties? Het blijkt niet altijd eenvoudig om dat te verwoorden. We stelden de vraag aan de opbouwwerkers uit deelgemeente Noord die bij een toneelproductie betrokken waren geweest. Soms spraken ze dan over de inhoud van het stuk, kenschetsten zij dus het onderwerp. Soms ook schoven zij de aanleiding als doel naar voren. Waar geen heldere doelstelling is, kan later niet duidelijk worden wat je bereikt hebt.

Het beste is om een onderscheid te maken tussen een doel *in* de productie en een doel *met* de productie.

Het doel *in* de productie is een bepaald onderwerp met theatrale middelen hoogwaardig op de Bühne neerzetten. Dit doel is vervat in een drama (of een vertelling) en doelbereiking wordt vooral gemeten met artistieke en technische maatstaven, zoals rolinterpretatie en verstaanbaarheid.

Het doel *met* de productie is een opbouwproces helpen succesvol te voltooien. Maatstaven voor succes komen uit de sociale sector en gaan o.m. over zelfrealisatie van mensen, kansen in de samenleving en verhoudingen tussen groepen en instituties. Deze doelen met de productie worden altijd in andere dan theatrale begrippen weergegeven. Die doelen met de productie worden altijd ook gerealiseerd mede aan de hand van andere, extra middelen dan theater. Want theater in het opbouwwerk is een middel dat bewust ingebouwd is in een omvattend sociaal beïnvloedingsproces.

Het doel in de voorstelling vormt op haar beurt een *middel* voor het doel met de productie. Het doel in de voorstelling geeft mogelijkheden en beperkingen voor een follow-up na de

⁵ Hoewel de spelers inbreng hadden bij tekst en vorm, was deze betrekkelijk. Producent, locatie, regisseur speelden nadrukkelijk ook mee. Daarnaast was er geen sprake van representatie. De spelers vormden geen voorhoede die zich moesten verstaan met een achterban. Zij speelden zonder last of ruggespraak.

voorstelling. Die follow-up is eigenlijk altijd nodig als je meer wilt dan dat spelers of bezoekers op eigen houtje beslissen wat ze verder denken of doen n.a.v. het stuk. Die twee doelen - *in* de productie en *met* de productie - vergen eigen sets van kwaliteiten, aandacht en middelen. De (totale) kwaliteit van een sociaal artistieke productie toont zich in de mate waarin de doelverwezenlijking *in* de voorstelling, de doelen *met* de voorstelling goed helpt.

Omgekeerd, en aanvullend: kwaliteit toont zich evenzeer in de mate waarin de opbouwwerker na de voorstelling kansen benut die in de voorstelling geopend werden. Dat is niet altijd even makkelijk. Wanneer je als opbouwwerker de productie niet bedacht, gevraagd, van de grond getrokken hebt of anderszins niet in eigen hand hebt, kost het meer moeite om de productie in een opbouwproces te loodsen.

AD D) EFFECTEN HOREN MEERLAGIG NAGEJAAGD TE WORDEN

Een interessante suggestie in het sociale cohesiedebat deed de socioloog Reijndorp onlangs. Hij bepleitte om veeleer de sociale *coördinatie*⁶ te versterken, dan sociale cohesie als tussenmenselijke kleefkracht als maat der dingen te nemen.

Sociale coördinatie versterken is iets dat met De Theaterstraat zeker gebeurd is door het scheppen en gebruiken van netwerken. Met name het op creatieve wijze verbinden van tot nu toe ongebonden talent aan bestaande institutionele verbanden valt in deze zin op. Er is een hoop extra menskracht en intelligentie gemobiliseerd, die verder voor Noord ingezet kan worden.

Die nuancering van Reijndorp biedt een opmaat naar een model van de VNG (Vereniging Nederlandse Gemeenten), te vinden in de Instrumentenwijzer VNG. In dit model laat De Theaterstraat zich uitstekend begrijpen als een geslaagde poging tot *sociale vernieuwing* in Noord. Zie het uit die Instrumentenwijzer afkomstige schema hieronder, waarmee we terugkeren naar de eerder in dit verslag gehanteerde metafoor van *kapitaalsvorming in de wijk*.

In dit schema worden drie soorten kapitaal t.o.v. elkaar gepositioneerd. Gesteld wordt dat

TYPE KAPITAAL	MENSELIJK	SOCIAAL	CONTEXTUEEL
Het gaat om	Vertrouwen in jezelf	Vertrouwen in elkaar	Vertrouwen in instituties
Componenten	Zelfrespect	Niveau van vertrouwen	Niveau van dienstverlening
	Vaardigheden en kennis Gedrag	Wederkerigheid Netwerken, verbindingen	Effectiviteit Betrokkenheid met de gemeenschap Netwerken, verbinding
Schema: menselijk, sociaal en contextueel kapitaal als dragers voor de sociale pijler van stedelijke vernieuwing (geïnspireerd op Barclays Site Savers)			

modern bestuurlijk optreden van een plaatselijke overheid met zich meebrengt dat elk van de drie soorten versterkt wordt. Een toelichtend citaat uit de tekst van de opstellers van dit schema: “Bij sociale vernieuwing gaat het om de mens in relatie tot zijn omgeving; het 'menselijk kapitaal'. In gebieden waar stedelijke vernieuwing noodzakelijk is, schort het aan de basisvoorwaarden van dit menselijk kapitaal; armoede, onderwijsachterstand, taalachterstand, isolement. Dit knaagt aan het zelfrespect van de mens en belemmert ontplooiingskansen. Sociale vernieuwing begint bij het herstellen van het menselijk kapitaal, opdat er een basis wordt gelegd voor een solide sociaal kapitaal; een leefomgeving die sociale samenhang kent en waar vertrouwen en wederkerigheid domineren in plaats van angst en eenzaamheid. De derde fase is die van het contextuele kapitaal; het vertrouwen in en nabijheid van instituties en overheid die vraaggericht en effectief diensten verlenen”. (Bladzijde: 196-197)

⁶ Sociale coördinatie op te vatten als doelgerichte, geslaagde samenwerking tussen groeperingen.

Terug naar De Theaterstraat. Door toneel te spelen of daar in organisatorische zin aan bij te dragen als vrijwilliger, leerden mensen zelfrespect en vaardigheden (zie kolom menselijk kapitaal). De vele evidente getuigenissen uit de spelersgroep wijzen hierop. Er ontstond ook een gemeenschap, de ploegjes waren geen geïsoleerde plukjes. (sociaal kapitaal). Tenslotte werd getoond waar instituties in Noord toe in staat zijn, als deze intelligent en creatief uitgedaagd worden om samen te werken. (contextueel kapitaal). De ervaring van De Theaterstraat leert, dat van onderlinge samenhang in het totale kapitaalsbestand, een belangrijke katalyserende werking uitgaat.

Een theaterproductie kan dus het vermogen van een Deelgemeente versterken. Maar, zoals met alle vermogens, dit moet -verder- worden gebruikt, anders verpietert het.

HOOFDSTUK 6 Aanbevelingen

Wat leren deze recente theaterervaringen bij SONOR aan het landelijk professioneel opbouwwerk om gebruik te maken van, resp. bijdragen aan zulke multiculturele projecten ? We splitsen de leerervaringen in drie delen.

- *Theater als publieksverleiding*: Om potentiële bezoekers te bereiken moet je aansluiten bij hun beleving en situatie. Hoe wordt daar gebruik van gemaakt, meer in het bijzonder: hoe wordt de voorstelling ‘in de markt gezet’ ?
- *Theater in te zetten als bestuurlijk middel*: Is het een evenement of een onderdeel van een proces, waarop voortgeborduurd moet worden ? Hoe kun je afspraken van tevoren maken die zorgen dat de productie ook na de voorstelling zijn werking vindt ?
- *Theaterkunst als samenlevingsopbouw*: Hoe richt je je op verandering ? Daarbij: Hoe geef je vaart aan bovengenoemd institutioneel ‘doorborduren’ ?

THEATER ALS PUBLIEKSVERLEIDING

AANBEVELING 1: Als je bruggen wilt bouwen tussen bevolkingsgroepen mix dan in je aanbod universele en zeer lokale thema’s.

Als het gaat om het afstemmen van vorm en inhoud bij beleving van bezoekers dan is duidelijk dat deze verschillend is zodra je in een multiculturele ontmoeting wilt stimuleren. In de voorafgaande paragrafen werd onder meer gesteld dat bij dit bruggen bouwen tussen bevolkingsgroepen in de wijk twee kwesties van groot belang zijn. a) hoe is de zeggenschap over de tekst in de voorstelling verdeeld b) op welke wijze en in welke mate speelt het directe samenleven in de woonomgeving een rol ?

Als het gaat om de verpakking - oftewel hoe *positioneer* je het aanbod naar bezoekers – dan blijkt dit opnieuw heel verschillend te kunnen.⁷ Hoe specifieker de boodschap is voor een nauwer omschreven groep, hoe belangrijker vooronderzoek wordt naar behoeften en ‘nestgeur’. Pas dan kun je optimaal vorm en inhoud aanpassen aan interesses en receptievermogen van de doelgroep.

AANBEVELING 2: Besteedt ruim aandacht aan vooronderzoek om de *gebruikswaarde* van theater als medium in de sociale sector te vergroten. Aandachtspunten daarbij zijn:

- Hoe werpt de follow-up zijn schaduw vooruit ?
- Welke mogelijkheden en begrenzingen brengt de keus voor een bepaalde doelgroep met zich mee ?
- Met welke argumenten & emoties probeer je mensen te verleiden aandacht te schenken aan je voorstelling ? Deels betreft dit een kwestie van afstemming van vorm en inhoud op de behoeften van de gezochte doelgroep. Anderdeels gaat het om de presentatie, promotie en verpakking van het geheel:
- Wat is de beste verpakking voor de voorstelling / (Festival, cursus, voorlichtings-manifestatie, schooloptreden, ‘stand alone productie’, seizoensgebonden aanbod etc.)

⁷ In Noord bijvoorbeeld werd ‘Madrasti’ een onderdeel van een cursus, bij ‘Reünie’ zoekt men nog naar een formule; ‘Bergpolder’ biedt een zuurzoete buurtkroniek en De Theaterstraat werd neergezet als een gezellige avond uit met verrassend lokatitheater.

Van de betrokken R'damse instellingen zijn het vooral SONOR en Koorts die wilden leren van De Theaterstraat en daarom de productie opnamen in een langerlopend beleid. Koorts weet dankzij De Theaterstraat nog beter hoe lastig het is om nieuwe doelgroepen binnen te halen. Voor SONOR is de voorstellingenreeks een prikkel tot bezinning op participatie en inzet van theater. Wat wordt het voor de Deelgemeente ?

AANBEVELING 3 Het deelgemeentebestuur hoort een belangrijke rol te spelen in het voortbouwen op De Theaterstraat.

De Theaterstraat valt te zien als een nieuwe aanwinst van interactief bestuur om de leefbaarheid te verbeteren. Meer in het bijzonder kan gedacht worden aan het rekruteren in inschakelen van weer zo'n onorthodoxe 'denkersploeg' bij herstructurering of verbeterprocessen als het verkeerscirculatieplan Zwaanshals e.o.

Zoiets oppakken biedt een tweede kans voor de deelgemeente. Want hoewel de subsidiërende portefeuillehouder het initiatief nam en Mieke de Wit benaderde met het verzoek voor een productie, bezocht hij, noch een van zijn naaste ambtenaren, een voorstelling. Dit is opmerkelijk want Deelgemeente Noord voert op terrein van sociale perikelen en problemen een actief beleid. Onder meer geconcentreerd in grootschalige programma's als URBAN II en 'Communities that Care'. Ook heeft het deelgemeentebestuur een open oog voor de waarde van cultuur en kunst voor haar beleid. Initiatieven als 'Theater aan de Rotte', Kunstroute Noord en kunsteducatievoorzieningen als het Kinderparadijs en 'Kunst voor Kids', zijn in dit verband van belang.

AANBEVELING 4: Maak afspraken over de taakverdeling van te voren als je echt wilt dat een netwerk van betrokken na de voorstelling er mee verder gaat.

Was De Theaterstraat een evenement of een onderdeel van een proces ? Een eenmalige stortbui in een wat broeierig klimaat of een interventie uit een sociaal agogische opbouwreeks ?

AANBEVELING 5: Zorg dat datgene wat in die 'vrije ruimte van de voorstelling' aan bod is gekomen, later nog eens, anders, in de 'gewone verhoudingen' aangekaart kan worden.

Theater, zo constateren we, kan een middel zijn om tijdelijk even op een andere, vrijere manier, tegenstellingen of problematieken aan de orde te stellen. Zo ongeveer als bij carnaval bestaande gezagsverhoudingen even buiten haken gezet worden en grappen gemaakt kunnen worden over lastige samenleefproblemen. Die 'gevechtspauze' in de gevestigde verhoudingen maakt nieuwe invalshoeken mogelijk, je moet er wel gebruik van maken.

AANBEVELING 6: Schep niet alleen goede voorwaarden voor het gesprek over de voorstelling, ontwerp ook de gespreksvormen en -leiding.

Theater, als kunstvorm, zal confronteren, weerwoord moeten uitlokken, dat hoort bij dit 'communicatiemedium'. Tegelijkertijd, als je een dialoog wilt bevorderen, zul je moeten zorgen dat de doelgroep niet dichtslaat en vergeet niet het gesprek in de groep expliciet te organiseren als je verandering wil.

THEATERKUNST ALS SAMENLEVINGSOPBOUW

Als gedachte-experiment nemen we eerst een tweetal extreme, ongeschikte modellen. Dat is in de eerste plaats het oude vormingstoneel dat de bezoeker ziet als een vat waarin nieuwe inhoud en motivaties gegoten moet worden. Waarbij de voorstelling artistiek en inhoudelijk ondergeschikt is aan het beoogde effect. Dat doel is hier: georganiseerd in opstand komen tegen onderdrukking.

Aan het andere eind van het spectrum vinden we een theatermodel dat zich richt op boeien, inspireren, ‘vertrouwen dat de boodschap z’n weg wel zal vinden’. De voorstelling is dan vooral een artistieke daad, die niet zozeer problemen mee wil helpen oplossen, als wel talent ruimte wil bieden. Of amateurs de kans bieden kracht en magie van het theater te laten ervaren en bezoekers een platform bieden tot kennismaking en contact.

Is het ene model ineffectief vanwege het indoctrinerende karakter en de onderschatting van revolutionaire gezindheid bij het publiek. Het andere model zal weinig emancipatie of empowerment bieden vanwege het vrijblijvende karakter: er wordt te weinig gedaan met de bezoekers. Samenlevingsopbouw is mensen uitnodigen te handelen, verleiden om daadwerkelijk te participeren. Daarom zal een derde weg gevonden moeten worden die de extremen van drammerig/ leerstellig en vrijblijvend/prachtlievend vermijdt.

AANBEVELING 7: Werk tijdens een productie aan de versterking van drie soorten kapitaal: menselijk, sociaal en contextueel

Het model uit de Instrumentenwijzer wijst de weg als het gaat om de inbedding van zo’n productie in een netwerk, in een context. De ervaring van De Theaterstraat leert dat van het simultaan en geregisseerd werken aan de drie kapitaalsoorten een katalyserende werking uitgaat. De SONOR productie ‘Madrasti’ leerde dat het nauwkeurig en zorgvuldig in kaart brengen van behoeften en receptievermogen van de doelgroep niet alleen helpt bij het succesvol ‘in de markt zetten’ van de productie, maar ook verdere fasen van het veranderingsproces.

AANBEVELING 8: Verrijk een theaterproductie in de samenlevingsopbouw altijd met knowhow uit het projectmatig werken aan veranderingsprocessen.

Want uiteindelijk in de samenlevingsopbouw is theater een middel in een project. Een georganiseerde onderneming bedoeld om een veranderingsproces te versterken/versnellen. Alle knowhow uit het projectmatig werken en veranderingsmanagement kunnen uit de kast gehaald worden om de theaterproductie als een intelligent en aantrekkelijk middel te lanceren. Omgekeerd: alle in potentie aanwezige intelligentie, aantrekkelijkheid en kracht van theater kan aangewend worden om de beoogde verandering tot een succes te maken.

AANBEVELING 9: Gebruik als opbouwwerkinstelling vooral interactieve theatervormen en organiseer het gesprek.

Inspiratie biedt Kurt Lewin die in de jaren vijftig Amerikaanse huisvrouwen iets liet doen wat zij eerder verafschuwden: orgaanvlees bereiden en eten. Lewin organiseerde sessies waar de vrouwen met elkaar konden praten over dit en ander consumptievlees. De vrouwen konden ook in een vraag- en antwoordspel met een deskundige hun standpunten aanscherpen en/of veranderen. Lewin *organiseerde* dit gesprek over niertjes, net zoals politici en ambtenaren tegenwoordig interactieve vormen van bestuur organiseren als zij inspraak willen. Vergelijk ook het hedendaagse Werktheater dat specifieke theatervormen hanteert om tijdens de voorstellingen met de bezoekers over de kwestie of het thema - bijvoorbeeld ‘verboden liefde’ - te discussiëren. (Zie Bijlage 7)

-0-

Bijlage 1 Interviews met de regisseurs

Interview met Jolina Wessels afloop van de voorstellingsreeks

Voorstelling: monologen Lokatie appartement Vlaggemanstraat

HOE HEEFT HET PUBLIEK GEREAGEERD OP DE VOORSTELLING ?

Het publiek heeft goed gereageerd, ze waren geboeid en af en toe geraakt. Ze snapt de verhalen tussen de twee vrouwen. Jolina denkt dat het persoonlijke verhaal van deze twee vrouwen is overgekomen. Er waren soms vreemde reacties op de blanke actrices die een Turkse vrouw speelden, mensen vonden dit niet kloppen, het zorgde voor verwarring. Er werd zelfs gezegd dat de tekst nooit de woorden van een Turkse konden zijn, terwijl de monoloog echt geschreven is aan de hand van verhalen van mensen.

WELKE WERKING IS UITGEGAAN VAN HET STUK ?

Dat cultuur niks zegt over de persoon.

IS ER EEN ONTWIKKELING GEWEEST IN DE WISSELWERKING TUSSEN SPELERS, REGISSEUR EN PUBLIEK ?

In het begin werd er weinig contact gemaakt met het publiek, terwijl de mensen wel het gevoel moesten hebben dat ze bij iemand op bezoek waren. Dat is gegroeid naar een subtiel contact met de bezoekers door middel van oogcontact. Het is wel een monoloog, maar de spelers mochten het echt naar buiten spelen en niet alleen in zichzelf.

Jolina heeft aan de hand van interviews met wijkbewoners twee monologen geschreven met als thema de verkillung van de verhouding tussen autochtonen en allochtonen de laatste jaren.

WAT IS DE PLAATS VAN HET STUK EN DE REGISSEUR IN HET GEHEEL VAN BEDOELINGEN VAN DE THEATERSTRAAT (BEVORDERING VAN DE SOCIALE COHESIE) ?

Het thema van het stuk kan de mensen even aan het denken zetten of raken waardoor ze misschien op een andere manier naar andere mensen kijken en weer hoop hebben voor de toekomst.

WAT IS DE INVLOED VAN DE GEHELE THEATERSTRAAT OP HET STUK ?

Het publiek heeft bij binnenkomst al meerdere dingen gezien en komt dan weer op een andere locatie, dat heeft invloed op de perceptie. Jolina had een sterker contact verwacht tussen de regisseurs waardoor er meer invloed op elkaar zou zijn geweest. Ook had ze verwacht dat hieruit voortkomend een meer samenhangend geheel zou ontstaan waarbij er een verbindende factor tussen de voorstellingen zou zijn. De wandeling van het een naar het ander was niet onderdeel van het geheel en zorgde daardoor niet voor een verbinding tussen de stukken. Dat had beter uitgewerkt kunnen worden volgens Jolina.

KUN JE EEN TYPERING GEVEN, VAN DE HARDE KERN VAN HET TOTAALCONCEPT DE THEATERSTRAAT EN HOE WAARDEER JE DE THEATERSTRAAT ALS TOTAALCONCEPT ?

De Theaterstraat was heel leuk, volle inzet van alle mensen die er aan meededen en ook het publiek was heel enthousiast. Vanuit de subsidiegever bekeken vindt Jolina het heel belangrijk dat het wordt doorgezet. Er is veel talent en dit project heeft iets teweeg gebracht. Wat er is bereikt, moet worden gebruikt om verder te gaan, om dingen door te zetten.

WAT HEB JE GELEERD VAN MEEWERKEN AAN DE THEATERSTRAAT ?

Jolina heeft al eerder met buurtbewoners gewerkt, dus dat was niet nieuw. Het schrijven van een eigen stuk aan de hand van interviews was dat wel. Ze had verwacht dat de spelers heel erg van de tekst zouden afwijken, maar dat gebeurde niet.

Interview met Wessel Wijnja na afloop van de voorstellingsreeks

Voorstelling op lokatie van Tijenflat

HOE HEEFT HET PUBLIEK GEREAGEERD OP DE VOORSTELLING ?

Het publiek heeft goed gereageerd op de voorstelling. Mensen reageerden verschillend, positieve opmerkingen en mensen waren geroerd door het verhaal van Frits (over de oorlog) De werkelijkheid en schijn liepen in het stuk heel erg door elkaar waardoor mensen soms niet wisten wat echt was en wat niet, dat zorgde voor leuke reacties. Er is ook veel gelachen hierdoor. Mensen vroegen zich af of de spelers echt in de flat woonden. Ook de bewoners hebben verschillende gereageerd op het stuk. Sommigen vonden het heel leuk en anderen niet. Een man heeft zelfs geklaagd en een brief geschreven naar Mieke. Later draaide hij bij en gaf hij zelfs tips hoe het stuk verbeterd kon worden.

WELKE WERKING IS UITGEGAAN VAN HET STUK ?

Het absurde in het stuk, de vuilniszakken, het uitzetten van Wendie, is goed overgekomen, de humor is duidelijk naar voren gekomen. Wessel weet niet zeker of de verschillen die er zijn tussen mensen echt naar voren is gekomen. Hij wilde met zijn stuk aangeven dat er veel verschillende mensen zijn die toch met elkaar moeten samenleven. In het stuk zijn veel vooroordelen verwerkt. Hij weet niet of het publiek de diepere lijn heeft ontdekt. Hij heeft daar niks over gehoord van het publiek. Zijn bedoeling was ook niet omdat heel duidelijk over te brengen. Het publiek mag zelf weten wat ze uit het stuk halen.

Wessel wilde een stuk maken over de kloof van vooroordelen, onduidelijkheid en onbegrip, bureaucratie, aanpassen/verschillen en de persoonlijke (achtergrond) verhalen. Hij zocht een stuk dat confronterend is voor zowel speler als bezoeker. Verder gaf hij aan in een gesprek tijdens de repetities:

Inspiratie biedt een song van Tiësto 'just be'. Het stuk zal gevormd worden door de confrontatie van de spelers in een lege flat, die staat symbool voor de maatschappij, en de confrontatie tussen publiek en spelers in deze ruimte. Gezamenlijk zullen ze deze ruimte vorm geven. Het stuk zal absurd, confronterend en humoristisch zijn. Door middel van improvisatie en het gebruiken van alledaagse situaties gaan de spelers het stuk vorm geven.

IS ER EEN ONTWIKKELING GEWEEST IN DE WISSELWERKING TUSSEN SPELERS, REGISSEUR EN PUBLIEK ?

De spelers werden steeds zekerder qua tekst en de sfeer werd beter, hierdoor werden de spelers vrijer naar het publiek. Er werd makkelijker contact gemaakt, met name naar de bewoners van de flat toe. Deze mensen kwamen soms door het stuk heen gelopen en de spelers konden hier steeds beter op inspelen.

WAT IS DE ESSENTIE VAN HET STUK ?

Het stuk kon worden wat het is geworden doordat er een aantal basisvoorwaarden goed waren geregeld. De organisatie was goed en er was een goede sfeer. Wessel wilde echt er zijn voor zijn spelers. Doordat er veel mensen kwamen kijken, kregen de spelers steeds energie van het spelen. De combinatie van inhoud, publiek, sfeer, spelen heeft voor een goed stuk gezorgd. De spelers hebben hard gewerkt en veel geïmproviseerd. Ze hadden echt plezier in het spelen en vertellen de verhalen uit het hart, hierdoor komt het echt over. De binding van de groep werd gaande weg steeds groter en het contact is toegenomen. Frits en Louis zijn vrienden geworden.

WAT IS DE PLAATS VAN HET STUK EN DE REGISSEUR IN HET GEHEEL VAN BEDOELINGEN VAN DE THEATERSTRAAT (BEVORDERING VAN DE SOCIALE COHESIE) ?

Wessel was de brug tussen de spelers en de organisatie, problemen bij de spelers heeft hij opgelost. Vooraf heeft Wessel meegedacht over de theaterstraat en na de try-out heeft hij feedback gegeven op de regisseurs. Hij vindt niet dat er genoeg verschillende mensen hebben deelgenomen aan de theaterstraat. Het publiek was voornamelijk blank.

WAT IS DE INVLOED VAN DE GEHELE THEATERSTRAAT OP HET STUK ?

Het project is heel erg geslaagd. Wessel vindt het goed dat er ook eens aandacht is voor wat wel goed gaat en er aandacht is voor mensen zonder problemen. Er is vaak te veel focus op slechte dingen. Door de theaterstraat is Rotterdam Noord op een leuke manier gepresenteerd. De organisatie verliep ook erg goed. Er was een goed contact met Mieke en voldoende ruimte om ideeën te ‘sparren’. Hij vindt dat de subsidie terecht is gegeven, maar dat er goed gekeken moet worden naar wat anders kan. Wessel vindt dat er meer contact gezocht moet worden met andere doelgroepen om dan samen met hen te bedenken wat ze willen doen. Hij denkt ook dat er meer verband tussen de verschillende voorstellingen had kunnen zijn. Hij zou bijvoorbeeld aan de hand van een ruim thema vijf voorstellingen willen maken, zodat er wel een brug wordt geslagen tussen de voorstellingen maar ze toch allemaal anders zijn. Eventueel kan er dan ook een wisseling van spelers zijn. Hierdoor komen de stukken meer samen in plaats van echt los van elkaar zoals nu het geval was. Ook vindt hij dat de spelers een symbolische bijdrage moeten leveren aan het hele project om mee te kunnen doen, hierdoor is het niet allemaal zomaar en weten ze beter dat ze goede begeleiding krijgen. De nazit op het atelier vond Wessel iets te multicultureel. Na de vijf voorstellingen heeft het publiek al zo veel moeten opnemen dat ze niet nog meer kunnen zien/ontvangen. Er moet dan meer ruimte zijn voor reflectie en gezelligheid.

WAT HEB JE GELEERD VAN MEEWERKEN AAN DE THEATERSTRAAT ?

Wessel heeft geleerd dat je met niks kan beginnen en dat er dan van alles gebeurt. Aan de hand van zijn plan is hij aan de slag gegaan met de spelers. Dat was heel spannend maar met veel inzet van de spelers en de regisseur kwam er van alles naar voren. Door vertrouwen te hebben in jezelf en de spelers komt het goed. Deze manier van werken zorgt voor veel mogelijkheden. Wessel heeft ervaren dat er in een groep conflicten kunnen ontstaan, dat er mensen af vallen, maar dat deze problemen ook opgelost kunnen worden. Hierbij heeft hij ook hulp van Mieke gehad. Hij heeft hierbij geleerd dat deze problemen niet door hemzelf komen. Ook heeft hij geleerd een balans te vinden tussen streng zijn en luisteren naar problemen. Hierbij heeft een praktische benadering van de problemen veel geholpen.

Interview met Arianthe Oudshoorn na afloop van de voorstellingsreeks Voorstelling in zwembad Van Maanenbad

HOE HEEFT HET PUBLIEK GEREAGEERD OP DE VOORSTELLING ?

Het publiek was heel positief, ontroerd en verbaasd over een voorstelling zonder woorden in een zwembad. Sommige mensen begrepen niet waar het stuk over ging en vonden het dus niet leuk. Een deel daarvan vond het na uitleg toch leuk en anderen nog steeds niet. Arianthe heeft haar doel, verstillings, nieuwsgierigheid uitlokken, bereikt. De beeldtaal was heel goed, ook volgens professionals.

WELKE WERKING IS UITGEGAAN VAN HET STUK ?

De meeste mensen begrepen het stuk en waren er door verrast of ontroerd. Mensen die het niet begrepen, konden er niet zo veel mee.

IS ER EEN ONTWIKKELING GEWEEST IN DE WISSELWERKING TUSSEN SPELERS, REGISSEUR EN PUBLIEK ?

Doordat er maar twee keer in het zwembad is gerepeteerd veranderden de voorstellingen steeds. Het publiek in de tweede ronde is anders, deze hebben al een aantal voorstellingen gezien en konden dus vaak meer met het stuk.

Arianthe wilde een stuk maken met als thema beweging; handen en voeten spelen een belangrijke rol, de beweging van dagelijkse rituelen wordt gebruikt als uitgangspunt. Dit wordt gebruikt om emotie van de spelers; wat beweegt mensen, wat voelen ze of hebben ze meegemaakt, wat ze willen, weer te geven.

In een interview tijdens de repetitieperiode vertelde ze: De manier van werken is gebaseerd op ter plekke spelen, de inbreng van de spelers en de gesprekken tussen spelers, en spel-, bewegings- en kijk oefeningen. Het maakproces is van belang omdat de spelers zo een eigen inbreng aan het stuk kunnen geven waardoor het stuk ingeleefder en realistischer wordt. Ook worden de speler door het samenwerken meer bij elkaar gebracht en is er een mogelijkheid tot zelfontplooiing. De voorstelling zal voor verstillings zorgen en de kijker wordt nieuwsgierig naar het verhaal achter de spelers en zal gaan fantaseren over deze personen.

WAT IS DE ESSENTIE VAN HET STUK ?

De essentie van het stuk is verlangen en angst voor andere dingen, angst om je nek uit te steken of iemand te verliezen. Het gras is altijd groener bij de burens. Deze dingen zijn ook bij het publiek naar voren gekomen.

WAT IS DE PLAATS VAN HET STUK EN DE REGISSEUR IN HET GEHEEL VAN BEDOELINGEN VAN DE THEATERSTRAAT (BEVORDERING VAN DE SOCIALE COHESIE) ?

Arianthe heeft door de repetities veel contact gekregen met de spelers en daar is ook nog blijvend contact uit voort gekomen. De spelers onderling hebben ook een bijzonder contact gehad. Bijvoorbeeld Sinan en Achmed hebben hun verhaal kunnen vertellen en Sinan heeft heel goed Nederlands leren praten, waardoor hij makkelijk met mensen om kan gaan. Er is meer kennis over elkaars cultuur ontstaan. Doordat er in de groep interesse was in elkaar hebben ze veel van elkaar geleerd en heeft dit sowieso gevolgen voor de sociale cohesie, hoe klein het ook is. Of dit ook bij het publiek het geval is, weet ze niet. Op het atelier was wel een goede sfeer en zijn er discussie geweest over verdiepen in mensen om je heen. Dus ook hier kan iets gebeurd zijn met de sociale cohesie. Maar vooral voor de eigen groep is er veel gebeurd.

WAT IS DE INVLOED VAN DE GEHELE THEATERSTRAAT OP HET STUK ?

Er is geen invloed geweest van De Theaterstraat op het stuk. Dat wat de anderen maakten had geen invloed op Arianthe. Wel zorgde het voor motivatie. Andere regisseurs hadden een minder gemengde groep, dat heeft Arianthe aan het denken gezet. (waarover?) Mieke had de

zaken erg goed geregeld en ze deed ook echt wat ze beloofde. Dat werkte heel rustig voor Arianthe, zo kon ze zich echt op het stuk toeleggen.

KAN JE EEN TYPERING GEVEN VAN DE HARDE KERN VAN HET TOTAALCONCEPT DE THEATERSTRAAT EN HOE WAARDEER JE DE THEATERSTRAAT ALS TOTAALCONCEPT ?

De Theaterstraat werkt heel inspirerend, goede energie en ruimte voor van alles. Er was geen concurrentiestrijd tussen de regisseurs. De Theaterstraat bood een kijkje in andermans keuken, doordat er verschillende locaties waren en er verschillende mensen aan meededen. Ook voor het publiek is het leuk, de wandeling langs de verschillende locaties. De totale duur en wandeling vond Arianthe wel te veel. Vanuit de organisatie en subsidiegever gekeken vindt Arianthe dat er meer geld betaald moet worden. De input en de vergoeding staan niet met elkaar in verhouding. Ook het werken in het zwembad maakte het extra zwaar. De vergadering met de regisseurs en Mieke vond Arianthe vaak te sociaal en te lang duren.

WAT HEB JE GELEERD VAN MEEWERKEN AAN DE THEATERSTRAAT ?

Arianthe heeft geleerd dat ze te moeilijk Nederlands praat. Maar dat ze wel veel geduld heeft om dit aan te passen zodat ook buitenlandse mensen haar kunnen begrijpen. Ze heeft ook geleerd om dingen los te laten, wanneer er een conflict was tussen de spelers liet ze hen dat zelf oplossen en dat lukte. Ze heeft ook ervaren hoe geweldig het is om met spelers te werken die heel graag willen. Ook de goede organisatie van Mieke was een fijne ervaring.

Interview met Vera Aikens na afloop van de voorstellingsreeks Voorstelling in de Parkeergarage

Vera wilde een stuk maken gebaseerd op theatersport en “battle-game” waarbij improvisatie (met taal en muziek) en confrontatie met het publiek een rol spelen. Hierbij staan discussie, interactie, inventiviteit en communicatie centraal. Normen en waarden gezien vanuit het dagelijks leven in Rotterdam Noord wilde zij als thema nemen. De spelers kunnen hier zelf vorm aan geven aan de hand van hun eigen leven. Ze koos ervoor om voornamelijk met jongeren te werken om samen met hen het spel (battle) uit te werken waarbij aandacht is voor hun inbreng en hoe je met elkaar moet praten op een redelijke manier, dus ook de kunst van een goede discussie te oefenen.

HOE ZIJN JE PLANNEN IN DE PRAKTIJK UITGEWERKT ? (MET NAME IN HOEVERRE IS HET BATTLE-
IDEE UITGEWERKT ?)

Het technische deel van het ‘battelen’ is losgelaten, de improvisatie is eruit gehaald omdat dat niet bleek te werken. Het is heel moeilijk om te improviseren en te rappen, daar moet je heel goed voor zijn en veel tijd hebben. Maar het idee van de battle met je eigen ding vertellen, zit er wel in.

Het thema is normen en waarden waarbij aandacht is voor discussie dmv battle met woorden, is dit ook nar voren gekomen tijdens de repetities?

De spelers konden zelf dingen inbrengen en improviseren. Ze hadden wel ideeën maar konden dit moeilijk omzetten naar improvisatie. De spelers vonden het moeilijk en eng om maar wat te proberen. Ze waren bang dat het niet goed was en wilden meteen resultaat.

Wat is het effect geweest van de repetities en de inbreng van de spelers op het stuk?

Vera moest de ideeën van de spelers heel erg in banen leiden, ze heeft aan de hand van de inbreng van de spelers teksten geschreven waar ze mee aan de slag zijn gegaan. Heb je bereikt wat je wilde bereiken mbt de inbreng van spelers? Hoewel het niet altijd goed ging, er zijn een aantal mensen afgevallen, hebben ze zich wel helemaal gegeven en hebben ze na een moeilijke periode met elkaar weer doorgezet. Vera heeft ze heel erg een eigen verantwoordelijkheid gegeven.

IN HOEVERRE IS DE RUIMTE BEPALEND VOOR HET STUK ?

De ruimte is heel erg bepalend voor het stuk, de garage zorgde voor een extra toevoeging op het stuk, het werd realistischer.

WELKE MIDDELEN HEB JE GEBRUIKT OM HET PUBLIEK TE BEREIKEN EN ZE TE BETREKKEN BIJ HET STUK ?

Het thema moet de mensen aanspreken en raken, het battle idee betreft mensen bij het stuk.

JE WILDE INTERACTIE MET HET PUBLIEK BEREIKEN, IS DAT GELUKT ?

Dat is soms gelukt, de rap was heel aanstekelijk en zorgde er voor dat mensen echt voelden wat er gezegd werd.

WAT WILDE JE NOG MEER BEREIKEN MET HET STUK EN IS DAT GOED UITGEWERKT ?

Ze wilde een gezicht geven aan het probleem hangjongeren, wie zijn dat? Dat is in haar ogen zeker gelukt

KAN JE EEN KORTE SITUATIESCHETS GEVEN VAN DE VOORSTELLING, WAT KAN DE BEZOEKER VERWACHTEN ?

De bezoeker kan een stuk verwachten waarin met veel snelheid op een persoonlijke manier over de problemen op straat wordt gesproken.

HOE HEEFT HET PUBLIEK GEREAGEERD OP DE VOORSTELLING ?

Het publiek was laaiend enthousiast, iedereen stond heel erg open voor het stuk. De parkeergarage maakte het stuk nog beter. Het publiek ging meedoen met de rap, dat zorgde er voor dat het thema echt goed overkwam.

WELKE WERKING IS UITGEGAAN VAN HET STUK ?

Dat niet alle jongeren allochtonen hetzelfde zijn, je kan ze niet over een kam scheren. Door de voorstelling ziet het publiek het gezicht, de mens achter het probleem, hangjongeren.

IS ER ONTWIKKELING GEWEEST IN DE WISSELWERKING TUSSEN SPELERS, REGISSEUR EN PUBLIEK ?

De spelers durfden steeds meer te geven en zijn heel erg gegroeid in het stuk waardoor het publiek steeds meer geraakt en bereikt kon worden.

WAT IS DE ESSENTIE VAN HET STUK ?

De essentie is dat deze jongeren de kans kregen om iets van zichzelf te laten zien. De basisvoorwaarden waren aanwezig, Mieke had alles goed geregeld waardoor het stuk kon ontstaan. De deelname was ook laagdrempelig genoeg zodat deze jongeren mee wilden doen. Hierdoor was er ruimte genoeg om zo'n stuk te maken.

WAT IS DE PLAATS VAN HET STUK EN DE REGISSEUR IN HET GEHEEL VAN BEDOELINGEN VAN DE THEATERSTRAAT (BEVORDERING VAN DE SOCIALE COHESIE) ?

Het stuk heeft zeker bijgedragen aan de sociale cohesie omdat deze groep de kans kreeg om te spelen en iets over zichzelf te vertellen. Het publiek heeft een andere kijk gekregen op hangjongeren. Na de voorstellingen waren er ook discussies over het stuk, wat goed is voor de kijk op de ander.

WAT IS DE INVLOED VAN DE GEHELE THEATERSTRAAT OP HET STUK ?

De goede organisatie gaf Vera de rust om het stuk te maken.

KAN JE EEN TYPERING GEVEN VAN DE HARDE KERN VAN HET TOTAALCONCEPT DE THEATERSTRAAT EN HOE WAARDEER JE DE THEATERSTRAAT ALS TOTAALCONCEPT ?

De Teaterstraat is een multicultureel feestje. Mieke mag heel tevreden zijn met wat ze heeft bereikt. Vanuit de subsidiegevers bekeken, is het doel ook bereikt. Er is versterking van de sociale cohesie gerealiseerd voor de mensen die er waren, zowel spelers als publiek.

WAT HEB JE GELEERD VAN MEEWERKEN AAN DE THEATERSTRAAT ?

Vera werkte voor het eerst als regisseur met jongeren. Tijdens het proces heeft ze veel geleerd. Ze heeft geleerd om sneller beslissingen te nemen. Ze heeft tijdens de repetities te veel op de improvisatie vertrouwd, daar had ze sneller een andere weg voor moeten kiezen. Doordat er spelers tijdens de repetities afhaakten, vielen er onderdelen uit. Doch verwijzingen hiernaar stonden nog wel in het script van de voorstelling. Ze zal de volgende keer over die dynamiek meer advies vragen aan mensen die dit al eerder hebben gedaan. Ze vond het moeilijk om bij de spelers de energie hoog te houden tijdens de voorstellingen. Soms gaf het publiek heel veel energie maar soms was de groep niet vooruit te branden. Om hier een constante lijn in te vinden, vond Vera moeilijk. De plaats van het stuk, de garage was heel belangrijk om de context te voelen voor de spelers. Dat een locatie zo veel kan doen, was ook nieuw voor Vera.

Interview met Fedde Spoel na afloop van de voorstellingenreeks Voorstelling in atelier van Chris Ripken

Fedde wilde met zijn stuk de volgende elementen combineren:

- herinneringen van wijkbewoners
- korte duur
- collage van teksten
- voorstelling dicht op het publiek

Hierbij is het thema de liefde, de verboden liefde, de liefde tussen de verschillende culturen en de verschillen tussen de beide partners in een relatie. Door improvisatie met betrekking tot de vier elementen; vuur, water, lucht en aarde wil hij de spelers leren het stuk laten spelen. Deze elementen keren terug in het uiteindelijke stuk en de rollen. Het stuk moet zich afspelen op een spannende locatie om zo dicht op het publiek te zitten.

HOE HEEFT HET PUBLIEK GEREAGEERD OP DE VOORSTELLING ?

Het publiek heeft goed gereageerd. De meeste bezoekers waren enthousiast.

WELKE WERKING IS UITGEGAAN VAN HET STUK ?

Fedde vindt het moeilijk om hier een antwoord op te geven. Sommige mensen waren blij dat er eindelijk een vrolijke voorstelling in de serie zat, toch werd er soms ook gepraat over het thema verboden liefde.

IS ER EEN ONTWIKKELING GEWEEST IN DE WISSELWERKING TUSSEN SPELERS, REGISSEUR EN PUBLIEK ?

De spelers hebben in de loop van de reeks in hun spel erg goed ontwikkeld. Fedde had het idee dat dit voor het publiek niet echt uitmaakte. Het publiek van de eerste voorstelling zag niet een slechtere voorstelling dan het publiek van de laatste.

WAT IS DE ESSENTIE VAN HET STUK ?

Het stuk stelt vragen over verboden liefde. Wat is het, waarom is het verboden, zijn er redenen dat je dit verbod toch overtreedt. De bezoekers worden uitgenodigd over deze vragen na te denken en zelf de antwoorden te geven.

WAT IS DE PLAATS VAN HET STUK EN DE REGISSEUR IN HET GEHEEL VAN BEDOELINGEN VAN DE THEATERSTRAAT (BEVORDERING VAN DE SOCIALE COHESIE) ?

Fedde vindt het moeilijk om hier een duidelijk beeld over te geven. Hij had in zijn spelersgroep een divers aantal personen bij elkaar, wat betreft achtergrond en opleiding. Het publiek was volgens Fedde redelijk blank en hoog opgeleid, maar daar had hij als regisseur en met het stuk niet echt invloed op. Op zich had het hem mooi geleken om met publiek uit heel verschillende achtergronden het thema van het stuk te bespreken, gelijkenissen, verschillen. Maar doordat het publiek overwegend blank was, kon dat eigenlijk niet. Wat dat betreft had er meer kunnen gebeuren t.a.v. de bevordering van sociale cohesie.

WAT IS DE INVLOED VAN DE GEHELE THEATERSTRAAT OP HET STUK ?

De feedback van de mederegisseurs vond Fedde persoonlijk erg belangrijk, maar in de speelperiode vond hij de collegialiteit van de hele groep opvallend. Niemand was alleen bezig met zijn eigen stuk, met zijn eigen mensen. Die samenwerking was voor Fedde heel positief.

HOE WAARDEER JE DE THEATERSTRAAT ALS TOTAALCONCEPT ?

De harde kern van het project was volgens Fedde de samenwerking. Hij vindt de Theaterstraat een geweldig concept, een van de leukste projecten waaraan hij ooit heeft meegewerkt. Hij had dit van tevoren al verwacht en wilde daarom ook heel graag meewerken, maar de organisatie was geweldig.

Het was heel goed georganiseerd waardoor het voor de spelers ook fijn was mee te doen. Persoonlijk voelde Fedde zich erg gesteund door de organisatie (in de persoon van Mieke) toen er twee spelers afhaakten. De afwikkeling en evaluatie van dat proces met de afgehaakte spelers was heel goed, waardoor zij later als vrijwilliger konden worden ingezet bij de Theaterstraat.

WAT HEB JE GELEERD VAN MEEWERKEN AAN DE THEATERSTRAAT ?

Fedde heeft geleerd dat een goed concept gesteund door een goede organisatie erg belangrijk is. Ook merkte hij dat idealisme en zakelijkheid hand in hand moeten gaan om dingen te creëren die je wilt.

Bijlage 2: We vroegen de gidsen aan te geven hoe het publiek meeleeft

We gaven daartoe een tweetal formulieren. Het eerste was om de stemming tijdens de voorstelling te typeren. De gidsen oefenden eerst met dit formulier en gaven aan dat ze er mee uit de voeten konden, d.w.z. naar hun idee een adequate schatting van de sfeer geven. De instructie was als volgt:

“Hoe is de stemming tijdens de voorstelling ?

Wat gaat er door de zaal heen, raakt de voorstelling de bezoeker? We willen per voorstelling weten hoe de stemming is. Je kunt die sfeer tijdens de voorstelling aan de hand van de volgende negen steekwoorden typeren. We vragen je telkens de voorstelling met *maximaal* vier van deze steekwoorden te typeren. Dus minder dan vier aankruizen mag ook; tevens mag je - indien noodzakelijk - eigen termen toevoegen. De kunst is telkens de andere stemming met deze en/of toegevoegde steekwoorden te vangen.”

Atelier Ripken	
Onrustig	
Ongemakkelijk	
Stil	
Afwachtend	
Relaxed	
Geraakt	
Betrokken	
Vrolijk	
Uitgelaten	

[Zo voor al de vijf voorstellingen, naast Atelier Ripken dus ook voor Monologen in flat Vlaggeman; T-street in de Parking; Van Tijenflat en Van Maanenzwembad]

In totaal 14 keer hebben de gidsen dit en onderstaand scoreformulier ingevuld. 3 x door NN ingevuld; 1 persoon deed vier formulieren; 1 persoon deed er 2 en verder 5 x 1 door 1 persoon. De keus voor gidsen, avonden⁸ en groepjes was a-select. De uitslag van formulier 1 Hoe is de stemming ? laat zich in een tabel afbeelden. Zie de volgende bladzijde.

Samenvattend:

- Er wordt niet of nauwelijks gelachen bij het Van Maanenbad of de monologen. Dit zijn ook de twee voorstellingen waar men verder het stilst is.
- Bij de andere voorstellingen is er vrolijkheid, gecombineerd met vooral betrokkenheid.
- Stilte en betrokkenheid komen het meest voor qua stemmingselementen.
- De vijf voorstellingen roepen ongeveer hetzelfde aantal responsen op (39 à 45). Echter, met de uitzondering van de zwembadvoorstelling. Die valt met minder woorden te beschrijven.

⁸ De avonden: 18 06 2 x ; 17 06 2 x ; 10 06; 04 06 2 x ; 11 06 3 x ; 12 06; onbekend: 3 x

	Atelier Ripken	Parking	Vlaggeman	Van Tijenflat	Van Maanenbad	Totaal
Onrustig			1	1		2
Ongemakkelijk		1			1	2
Stil	7	6	<u>12</u>	6	<u>13</u>	44
Afwachtend	6	4	5	2	7	24
Relaxed	2	8	5	6	4	25
Geraakt	7	5	8	<u>8</u>		28
Betrokken	<u>8</u>	8	<u>12</u>	7	7	40
Vrolijk	<u>8</u>	<u>9</u>		<u>8</u>	1	26
Uitgelaten	1	4		2		7
Totaal	<i>39</i>	<i>45</i>	<i>42</i>	<i>39</i>	<i>33</i>	<i>198</i>

Waarover praten de bezoekers na afloop?

Dat vroegen we de gidsen ook te rapporteren. Met als instructie:

“De bezoekers vinden ook wat, van hetgeen ze gezien en gehoord hebben. Ze geven hun mening, luchten hun hart of vragen de ander om zijn opinie. Je vraagt je daarover een rapportje op te stellen. Je kunt dat schrijven aan het einde van de reeks van vijf voorstellingen. Gebruik maximaal 150 woorden. Punten van aandacht kunnen zijn:

Wat houdt de bezoekers vooral bezig naar aanleiding van de voorstelling?

Zijn er dramatische hoogtepunten waarover men spreekt?

Voldoen de voorstellingen aan de verwachtingen?

Betrekken de bezoekers wat ze gezien hebben op zichzelf of op de buurt?

Heeft de ervaring gevolgen voor hun eigen handelen ?

Schrijf hieronder waar de bezoekers over spraken in maximaal 150 woorden”

Zie voor een letterlijke weergave van de dingen die de gidsen schreven de volgende bladzijde. Hieronder daarvan een samenvatting:

Ad 1 Wat houdt de bezoekers vooral bezig naar aanleiding van de voorstelling ?

Ze spreken over het niveau van de voorstelling, n.a.v. wat ze gezien hebben. En dit in positieve bewoordingen.

De verschillendheid van de voorstellingen en het verrassingseffect van inhoud, vorm en locatie wordt zeer gewaardeerd. De afwisseling wordt hoog op prijs gesteld. Ook de projectopzet en de wandeling. Wat is echt en wat niet, wat is autobiografisch en wat niet, met name bij de Van Tijenflat en de monologen.

Ad 2 Zijn er dramatische hoogtepunten waarover men spreekt ?

Er komt niet een scène of een voorstelling bovendien die opvallend vaak genoemd wordt. Wel brengt de Parking en met name het optreden van actrice/danseres Nur de tongen in beweging.

Ad 3 Voldoen de voorstellingen aan de verwachtingen ?

Ja, er zijn veel enthousiaste reacties, het geheel voldoet bovenmatig aan verwachtingen, door de kwaliteit en de afwisseling.

Ad 4 Betrekken de bezoekers wat ze gezien hebben op zichzelf of op de buurt ?

Een beetje: overlast wordt herkend; het imago van Noord wordt enigszins bijgesteld. Herinneringen aan zwembaden komen boven.

Ad 5 Heeft de ervaring gevolgen voor hun eigen handelen ?

Daar zijn geen aanwijzingen voor, lattend op wat de gids opvangt, meelopend tussen de voorstellingen door.

Een letterlijke weergave van de notities van de gidsen is als volgt:

-Enthousiaste reacties, voldoet bovenmatig aan verwachtingen. Een aantal situaties is herkenbaar, waaronder de problematiek in de flat Bergpolder. Samenleven met al z'n problemen. Ook de projectopzet en de wandeling + de verrassende afwisseling tussen locaties worden gewaardeerd.

-De bezoekers lopen gezellig mee, elke voorstelling is een nieuwe ervaring, wel vrolijk.

Ze hebben geen idee over de voorstellingen, ze vragen zich af: wat gaat de volgende worden?

Een bezoeker vertelde mij: door deze voorstelling loop ik in de straten waar ik nooit geweest ben: n.b. het betreft een bewoner van de wijk.

-Ze komen van buiten, Den Haag, hebben band met straatkrant en/of kennen regisseur Joline. Twee groepjes komen uit Amsterdam + kop van Noord Holland.

Men becommentarieert de kwaliteit van de huizen en bemerkt veel leegstaande panden.

-Ze spreken over het niveau van de voorstelling, n.a.v. wat ze gezien hebben.
Over de garage als geheel zijn ze enthousiast, "niet te geloven dat het amateurs zijn".
De voorstellingen voldoen boven verwachting, vooral de afwisseling wordt erg gewaardeerd.
Een beetje betrekken de bezoekers het gespeelde op zichzelf, de overlast is vooral herkenbaar.
Deze toneelervaring heeft waarschijnlijk geen invloed op hun eigen handelen.

-Men vond de voorstellingen en het project goed in elkaar zit. Soms werd er gelachen (verboden liefde) wat aanstekelijk werkte en anderen mee gingen lachen. Hier riep iemand ook 'dat kan ook niet' toen personage Harry vertelde dat hij onmogelijk met een 14 jarige een relatie kon hebben. Mensen waren onder de indruk van de voorstellingen en dat elke zo anders was als de vorige. Geen negatieve opmerkingen gehoord.

-Ik constateerde pas na de 2^e voorstelling dat er onderling werd gepraat; bij verboden liefde (de 1^e) werd af en toe gelachen, meer een zenuwachtig lachje van "wat zou er nu komen" Ze kwamen natuurlijk in een enorme herrie terecht; 1 meneer dichte zijn oren, die had daar last van. Toch: geen gepraat onderling tijdens de voorstellingen; vooral de verrassing was tijdens de wandeling onderwerp van gesprek; ook zo van 'ben benieuwd' wat we nu krijgen; na de 2^e voorstelling heb je al een beetje door dat de volgende iets geheel anders, verrassing zal zijn; ik heb alleen maar lof opgevangen; een hele avond voor maar 5 euro; wat zit het allemaal goed in elkaar.

-Publiek vond voorstellingen verrassend, afwisselend, waardering leuk.

- De bezoekers praatten vooral over wat ze gezien hebben 'de onverwachte dingen en de flat waren hoogtepunten; beetje jammer dat de twee vrouwen spelers waren.

De kwaliteit en de afwisseling maakten dat de voorstellingen boven verwachting voldeden.

Het geheel houdt de bezoeker een spiegel voor, men wordt zich bewust van eigen vooroordelen.

-Blijkt lastig te zijn als gids met een grote groep. Wel iets van gesprekken gevolgd: bijvoorbeeld bij de Van Tijenflat over de historie van de flat. Ook gister de ervaring dat mensen met elkaar over dit soort dingen ervaringen uitwisselen. De jongeren in de garage laten een grote indruk achter. Regelmatig terugkerende vraag is of "Henk" echt huismeester is. Mensen zijn vanavond ook in een soort spanning – wat gaat er komen of bij een toevallige ontmoeting – politie in confrontatie met groep jongeren op de hoek van de Voorburgstraat zou dit er bij horen ? Er is een groep voor 1 avond in mijn beleving. Algemene reactie v/d bezoekers is alleen maar positief.

-De bezoekers zijn erg te spreken over de voorstellingen. Sommigen komen uit de buurt en vinden de locaties leuk gekozen. Bij de Van Tijenflat zijn de mensen erg benieuwd of de mensen er ook echt wonen. Folder is ook een groot succes. Vooral de monologen maken indruk. Bezoekers blijven hier een beetje plakken. Ook omdat het de laatste voorstelling is.

-Na de eerste twee voorstellingen (zwemmen en monologen) was de reactie: leuk, verrassend, je verwacht het niet, deze locaties en toch klopt het. Hoe oud zou die joodse meneer zijn ? Een jaar of 78 , 79 , nog een krasse man. Leuk, in deze flat zou iedereen willen wonen.

Parking: spontaan applaus na buikdansscène. 'Subtil per fuerto" Zo dat komt binnen. Respons vanuit publiek op gevoelswaarde rap. Oudere, jongere. Man, vrouw swingen mee. Knap dat ze het in zo'n korte tijd zo goed en natuurlijk brengen.

Na de monologen: zoóooh (- zucht) dat is nog even anders als je het van binnenuit hoort (i.p.v. in de kranten leest)
Mooi, klasse, dat je op zulke plekken komt en dan met weinig geld zulke mooie stukken kunt zien.

-Garage: Mooi voor amateurs. Nur is wel erg goed.

-Locaties die bijzonder zijn; spelniveau van amateurs wat zo goed is; warmte in het zwembad: herinneringen aan zwemles

-Wat is echt en wat is niet echt ?

Bijzondere locaties

Naar hoeveel voorstellingen gaan we nog ?

Rotterdam Noord is wel veranderd hè

Vooraf persoonlijke onderwerpen: kennissen.

Bijlage 3 Reacties van bezoekers direct na de voorstelling

Bezoekers kregen de mogelijkheid om dmv van een antwoordformulier op briefkaartformaat hun reacties te geven. Tevens konden zij aangeven of zij meer info wilden hebben c.q. wilden geven. Bij zes van de 12 voorstellingsdagen werden de kaartjes aan de bezoekers uitgereikt. In totaal 138 mensen hebben een kaartje ingevuld, daarvan gaven 76 commentaar op de voorstellingen. De commentaren zijn unaniem lovend. Die 76 commentaren delen we in drie groepen in.

- I minder dan 8 woorden voor 't commentaar
- II commentaar van 8 t/m 24 woorden
- III meer dan 24 woorden

GROEP I MINDER DAN 8 WOORDEN: 16 STUKS

Deze respondenten sommen superlatieven op als:

“Complimenten”: “Grandioos”; “Super”; “Geweldig , Alles”; “Zeker verder gaan”; “Gevarieerd, authentiek, verrassend, raakt, geweldige hulp [= gids]”.

GROEP II 8 T/M 24 WOORDEN: 44 STUKS

In enkele zinnen drukken de bezoekers hier hun waardering voor spel, locatiekeuze en inhoud uit. Vaak geven ze een voorkeur aan voor één der stukken en/of steken ze een pluim op de hoed van de gids. Ongeveer één op de drie invullers hier vraagt ook expliciet om volgend jaar weer. Voorbeelden:

“Wat een geweldig initiatief; ik vond de verscheidenheid aan stukken en locaties heel bijzonder. Ik heb er erg van genoten.”

“Heel goed van opzet en vooral heel erg echt”.

“Ik ga vaak naar het theater, maar dit was wel heel apart. Ik heb een hele leuke avond gehad. Bedankt. “

GROEP III: MEER DAN 24 WOORDEN 16 STUKS

Opnieuw hier lof en genot.

“Van tevoren wat twijfel over de keuze voor de Theaterstraat, want strandweer. Op dit moment, na de voorstellingen een heel tevreden gevoel. Mijn zoon van 10 zegt: ‘het is echt leuk’ en ik kan het kortweg als fantastisch betitelen. Echt ongekend, een verrassing.

“Geweldige ervaring. Ik vond de stukken zeer gevarieerd. Ik woon zelf in de wijk en dan is het leuk om gebouwen in de wijk eens op een andere manier te beleven. En wanneer kom je nu eens in de machinekamer van een zwembad ? Complimenten aan de organisatie, regisseurs, spelers en vrijwilligers”.

“Prachtige avond gehad- onverwachte locaties, onverwachte ontmoetingen en tegelijk, net als in ‘het gewone’ leven: als je ècht kijkt en ècht luistert, ontdek je achter iedereen en elke plek wel een verhaal”.

“Ik vond het ontzettend leuk en ieder stuk op zich overtuigend gebracht. Doet me denken aan het Oerolfestival in Terschelling. Complimenten !!! Leuk die verschillende locaties ! Leuk die diversiteit en de boodschap in ieder stuk”.

“Leuke avond gehad, met een leuke gids + voorstellingen. *Soms een beetje te politiek correct.* Al met al vette pret + veel succes.

(Het gecursiveerde gedeelte is de enige kritisch negatieve opmerking op de 76 kaartjes met commentaar).

Bijlage 4 Gegevens van en over de spelers

I. Enquêteresultaten Spelers

De spelers hebben tijdens de repetitie een enquête ingevuld. Deze enquête bestaat uit drie onderdelen. 1) spelen bij De Theaterstraat, 2) wonen in Rotterdam en 3) effect van De Theaterstraat op de wijk en Rotterdam. Per onderdeel de belangrijkste resultaten. In totaal hebben 20 spelers een enquête ingevuld, waarvan vier meespeelden met “het Zwembad”, zes met “de Van Tijenflat”, twee met “de monologen Vlaggemanstraat”, vijf met “Parking t-street” en drie met “Atelier Ripken: Verboden liefde”. Eén van de respondenten van “verboden liefde” was verantwoordelijk voor de muziek, maar gezien zijn belangrijke aandeel in de productie werd hij meegenomen in deze enquête.

SPELEN BIJ DE THEATERSTRAAT

De spelers hadden allemaal verschillende rollen en er was niet echt sprake van duidelijke hoofd- en bijrollen. De spelers zijn grotendeels via vrienden (7x) in aanraking gekomen met De Theaterstraat. Ook Mieke de Wit (4x) en een advertentie in de krant (4x) waren een goede informatiebron. Drie personen zijn door een van de regisseurs persoonlijk bij De Theaterstraat betrokken. Een persoon heeft via TV Rijnmond over De Theaterstraat gehoord en een persoon is door zelf op zoek gegaan naar een theateractiviteit met De Theaterstraat in aanraking gekomen. De reden om mee te doen aan De Theaterstraat is grotendeels omdat de spelers het leuk vinden om iets met theater te doen. Daarnaast spreekt de vorm van het project een groot deel van de respondenten aan. Deelname is vooral ontspannend en leuk, maar kan ook bijdrage persoonlijke ontwikkeling ten aanzien van toneel. Ook het contact met andere mensen wordt als een belangrijke reden genoemd.

Spelen bij De Theaterstraat wordt als leuk ervaren, ook vindt een groot aantal spelers het een leerzame ervaring. Een aantal maal wordt spelen bij De Theaterstraat als rommelig en chaotisch gezien. Ook hier wordt het ontmoeten van nieuwe mensen positief benadrukt.

De meeste spelers nodigen familie, vrienden en collega's uit om De Theaterstraat te bekijken. Op de vraag of de spelers iets geleerd hebben over zichzelf of anderen door het spelen bij De Theaterstraat antwoorden vier respondenten negatief. De andere spelers hebben wel iets geleerd, onder andere ten aanzien van het toneelspelen en de persoonlijke ontwikkeling en kijk op bepaalde zaken.

WONEN IN ROTTERDAM

Meer dan de helft van de spelers woont in de deelgemeente Noord (13x), de andere spelers wonen in de buurt (4x) of in een heel ander deel van Rotterdam (3x). Vier personen ervaren het wonen in deze buurt niet positief; teveel allochtonen (1x), saai en ongezellig (2x) en niet leuk (1x). De anderen vinden het wonen in deze wijk erg leuk, rustig en prettig. Het contact met bewoners in de buurt is voor vijf personen niet of bijna niet aanwezig. Voor elf personen bestaat het contact voornamelijk uit groeten en af en toe een praatje maken. Twee personen praten regelmatig met de burens en hebben intensiever contact. Ook via het café hebben twee personen contact met de buurtbewoners.

Een kleine meerderheid van de spelers (11x) wil niets veranderen aan het contact met de buurtbewoners, terwijl vijf personen wel graag iets willen veranderen en vier spelers eventueel wel iets willen veranderen. De meeste mensen (14 x) doen niet mee aan activiteiten in de buurt, hiervan gaat één persoon in de toekomst wel ergens aan meedoen en onderneemt een persoon zelf activiteiten met buurtbewoners. Vier personen doen wel regelmatig iets in de buurt en twee personen soms. Deze mensen komen via vrienden en burens (4x) of via de ‘Bergpolderkrant’ of folders en flyers of werk (5x) met deze activiteiten in aanraking. Twee personen denken door De Theaterstraat niet vaker mee te doen aan activiteiten in de wijk, de anderen staan wel open voor andere activiteiten. Ze willen dan graag iets met theater, dans of toneel doen (wordt 10 x genoemd). Ook het opknappen van de buurt vinden drie personen een

leuke activiteit. Daarnaast worden activiteiten genoemd waarbij het sociale aspect voorop staat (wordt 7 x genoemd).

EFFECT VAN DE THEATERSTRAAT OP WIJK EN ROTTERDAM

De meeste spelers zijn positief over het contact dat zij krijgen met mensen in Rotterdam door mee te spelen met De Theaterstraat. Twee personen denken geen ander contact te krijgen en twee personen weten het niet zeker. De anderen denken vooral met de medespelers een ander contact te krijgen (6 x), op een andere manier een meer open contact te krijgen (6 x), meer kennis over de stad en een positiever beeld van de stad te krijgen (2x) en twee personen denken zelf meer bekendheid te krijgen in de buurt.

Dat er op een ander manier naar de buurt of Rotterdam wordt gekeken door De Theaterstraat is voor zes spelers niet waarschijnlijk, een hiervan geeft aan dat de kijk alleen is vergroot en niet verandert. Drie personen geven een twijfelend of geen antwoord. De anderen spelers (11 x) denken wel dat ze op een andere manier naar de buurt of Rotterdam gaan kijken. Hierbij wordt het contact met andere mensen, het zien van een nieuw deel van de stad en een positieve kijk op de stad als belangrijkste oorzaken genoemd.

II. Telefonisch interview met spelers

Telefonisch interview met spelers afgenomen na de voorstellingenreeks, in juli 2005.

DE VOLGENDE INTERESSEGEBIEDEN FUNGEERDEN ALS LEIDRAAD BIJ HET OPSTELLEN VAN DE VRAGEN VOOR HET TELEFONISCH ONDERHOUD:

- Is er een ander *contact* met bewoners uit dezelfde buurt ontstaan.
- Is er een andere *kijk* op de buurt of Rotterdam
- Wat *betekent* spelen bij De Theaterstraat Is er een verandering inzake *het ontmoeten* van de vreemde ander
- Wat voor betekenis heeft De Theaterstraat op het *eigen handelen* buiten De Theaterstraat

HOOFDVRAAG:

Wat hebben de spelers ervaren tijdens De Theaterstraat en in hoeverre hebben die ervaringen gezorgd voor ontmoetingen met anderen en een andere kijk/manier van handelen ten aanzien van de buurt/Rotterdam.

DIT RESULTEERDE IN HET 'VRAGENLIJSTJE NAAST DE TELEFOON':

- Hoe heb je het spelen bij De Theaterstraat ervaren?
- Heb je hierdoor meer of een ander contact gekregen met mensen in Rotterdam (buurtbewoners of anderen)?
 - Hoe uit zich dat nu in denken en handelen?
- Kijk je door De Theaterstraat op een andere manier naar je buurt of Rotterdam?
 - Hoe uit zich dat nu in denken en handelen?
- In hoeverre hebben de ervaringen van De Theaterstraat invloed op het dagelijkse leven nu, is er iets veranderd?

Interviews met spelers:

MAGALY SIKI, T-STREET (PARKING, REGISSEUR VERA AIKENS)

Magaly vond het spelen bij De Theaterstraat een geheel nieuwe ervaring. Ze had al wel eerder toneel gespeeld, maar nog nooit aan zo'n project meegedaan. Ze vond het heel erg leuk dat het echt om haar en de andere jongeren draaide. Zij hadden ook inbreng en vooral het gevoel dat ze belangrijk waren. Tijdens de repetities heeft ze veel van Vera geleerd.

Twee mensen die meespeelden met T-street kende Magaly al. De anderen kenden ze nog niet maar heeft ze tijdens de repetities wel goed leren kennen. Ze vond het heel leuk om met veel verschillende mensen om te gaan tijdens De Theaterstraat. Ze heeft na de voorstellingen gepraat met andere mensen, bezoekers en spelers van de andere groepen. Deze gesprekken gingen meestal over de verschillende toneelstukken en de bezoekers gaven vaak een reactie op T-street. Veel bezoekers waren heel enthousiast en wilden ook graag over de inhoud van het stuk praten. Magaly vond het zelf ook goed om daar over te praten.

De spelers van T-street hebben nu nog contact met elkaar, met name via de msn en ze gaan ook nog afspreken in de toekomst.

Magaly ziet af en toe mensen van De Theaterstraat in de buurt lopen, dat vindt ze heel leuk. Ze vindt haar eigen buurt nog steeds niet zo leuk. Er staan vaak groepen jongens die haar bekijken of uitschelden. Ze gaat daarom liever naar Crooswijk, daar is het leuker. Door het spelen bij De Theaterstraat is er voor Magaly niet veel veranderd, wel heeft ze geleerd om geduldig te zijn en naar anderen te luisteren. Ze wil vaker aan een project als De Theaterstraat meedoen, maar dat hoeft niet in de buurt.

HERMON GAZAE, T-STREET (PARKING, REGISSEUR VERA AIKENS)

Hermon vond De Theaterstraat erg leuk, vooral dat er zo veel verschillende mensen bij elkaar waren. Hij had geen ervaring en kon toch zo snel optreden, dat vond hij heel gaaf. Het groepsproces met de andere jongeren was heel goed. Hij heeft veel contact gemaakt met de groep. Het contact was heel leuk, ook met andere spelers. Hij heeft nieuwe mensen ontmoet. In zijn buurt wonen veel oude mensen, in Noord is het meer divers. Hij heeft hierdoor nieuwe mensen leren kennen en ook andere dingen leren kennen. Bijvoorbeeld ook de buurt doordat er op verschillende locaties werd gespeeld. Hij heeft wat meer bepaalde types doorgekregen, maar is hierdoor niet verrast. Bij De Theaterstraat doen vooral sociale mensen mee, waardoor het ook makkelijk is om contact te maken. Tijdens het spelen heeft hij mensen op straat gezien, nu niet meer omdat hij in Ommoord woont. De groep van T-street heeft veel gepraat over het thema jonge allochtonen en de vooroordelen die daar over zijn. Deze gesprekken waren vooral een bevestiging van Hermons ideeën. Hij is wel bewuster op gaan letten hoe mensen naar hem en andere allochtonen kijken. Zijn eigen beeld is dus meer bevestigd dan veranderd. Hij denkt dat het publiek wel iets heeft gehad aan het stuk en dat het wel iets losgemaakt kan hebben. De groep van T-street heeft nog wel contact met elkaar en dat is leuk.

IREM KARADUMANLI T-STREET (PARKING, REGISSEUR VERA AIKENS)

Irem vond het leuk om mee te doen aan De Theaterstraat. Ze heeft al wel eens opgetreden met buikdansen maar heeft nog nooit eerder toneel gedaan. Ze vond het leuk om met allerlei mensen te werken. Tijdens de repetities van T-street zijn er veel discussies geweest, deze waren heel leerzaam. Het contact ging heel soepel, Irem is wel gewend om met dit soort mensen om te gaan. Ze is tijdens De Theaterstraat wel mensen tegengekomen die heel koppig waren en kapsones hadden. Daar kon ze eerst niet goed mee omgaan, maar ze heeft geleerd beter met dit soort mensen om te gaan. Tijdens het project is ze ook veel omgegaan met andere spelers en publiek. De reacties op het stuk waren over het algemeen positief, de dans vonden ze vaak heel mooi. Maar er was ook kritiek. Irem vond dit project een leuke manier om haar buurtbewoners te leren kennen. Ze komt af en toe mensen tegen op straat van het project en dat is leuk. De buurt heeft een bekender gezicht gekregen. Maar het contact is met name met de mensen van De Theaterstraat, ze heeft geen beter contact met de burens gekregen. Ze had ook geen mensen uit haar straat uitgenodigd om te komen kijken. Ze heeft door het project ook niet een andere kijk op de buurt gekregen.

Irem heeft door De Theaterstraat geleerd om op tijd te komen en naar Vera te luisteren. Ze heeft ook geleerd om naar anderen te luisteren en toch je eigen mening kunnen geven. Ze heeft ervaren dat het heel leuk is om eigen inbreng te hebben en dat er echt waardering is voor wat je doet. Dat heeft haar een goed gevoel gegeven. Ze heeft ook nog af en toe contact met de mensen van haar eigen groep.

LISSETTE VON STEIN, HET ZWEMBAD (VAN MAANENBAD, REGISSEUR A. OUDSHOORN)

Lisette vond het spelen bij De Theaterstraat helemaal gaaf en heel positief. De repetities en de uitvoeringen zijn heel goed gegaan. Ze vond haar eigen stuk het gaafst. Ze vond het spelen wel heel intensief waardoor ze niet zo vaak naar het atelier is gegaan en ook minder vaak contact heeft gehad met de bezoekers. Van sommige bezoekers kreeg ze reacties op de vaagheid van het stuk. Verder heeft ze vooral veel gepraat met mensen die ze zelf kenden over het stuk en het project. Ze heeft wel een heel bijzonder contact opgebouwd met haar medespelers. Twee hunner vertelden over hun verleden als vluchteling. Hierdoor is ze wakker geschud. Ze ziet meer het verhaal achter allochtonen en dit maakte wel wat los in haar en de andere spelers.

Lisette had al een heel positief beeld over de buurt. Haar positieve beeld ten opzichte van allochtonen is vooral bevestigd. In straten als de Zwart Janstraat heeft ze wel eens een onveilig gevoel maar dat heeft niks te maken met wel of niet allochtoon. Een grote auto die langzaam voorbij rijdt is altijd eng, maakt niet uit wie er in zit. Doordat ze vaak daar is geweest, heeft ze wel een iets veiliger gevoel. Lisette zou het ook leuk vinden om de mensen van De Theaterstraat op straat tegen te komen. Dat is nog niet gebeurd omdat ze wat buiten Noord woont, maar ze zou wel een gesprek beginnen als ze iemand tegen zou komen. Door De Theaterstraat is de passie voor dans, expressie, drama weer aangewakkerd. Ze gaat ook verder met Arianthe en Lisette.

LISETTE MUYS HET ZWEMBAD (VAN MAANENBAD, REGISSEUR A. OUDSHOORN)

De Theaterstraat was super volgens Lisette. De repetities en uitvoeringen waren heel anders. De lessen waren heel leerzaam en leuk om te doen. De uitvoeringen waren druk en het hele project heel bijzonder. De mensen waren heel verschillend, de spelers en vrijwilligers en de inbreng was heel verschillend. Ze heeft op een andere manier contact gemaakt en dat is heel leuk. Deze mensen zou ze anders niet zijn tegengekomen. Ze komt een aantal van hen ook nog tegen op straat, dat is ook leuk. Tijdens de nazit heeft ze een leuk contact gehad met andere spelers en vrijwilligers. Ook het dansen vond ze heel leuk. Er was een goede sfeer en ze heeft ook met het publiek gepraat. De meeste bezoekers waren heel positief over het stuk. Er was een tweedeling in de reacties, of ze snaptten het niet of ze vonden het geweldig. Lisette vond het heel leuk om iets in haar eigen buurt te doen. Ze heeft veel positieve energie gekregen van het project en het laat ook echt zien dat er positieve diversiteit is in Noord. Het publiek vond ze over het algemeen blank. Maar ze denkt wel dat de stukken voor een ander beeld kunnen zorgen. Haar eigen ouders waren heel enthousiast. Door De Theaterstraat heeft ze meer multicultureel contact. Ze had een leuk contact met de Turkse mannen. Ze gaat nu ook weer wat vaker naar cafetjes in Noord, dat deed ze al wel maar nu wat vaker en ze maakt makkelijker contact. Ze heeft wel genoeg sociale contacten en is dus niet echt op zoek naar nieuwe mensen maar het contact is wel heel leuk. Ze heeft een tijd met asielzoekers gewerkt en daar heeft ze al veel van geleerd, dit beeld is vooral bevestigd. Ze heeft dus niet echt een andere kijk op haar buurt gekregen, maar haar beeld is meer bevestigd. Lisette is heel blij dat ze mee heeft gedaan en ze gaat nog verder met Aianthe en Liset.

JANE HARIDAT, HET ZWEMBAD (VAN MAANENBAD, REGISSEUR A. OUDSHOORN)

Mist het erg. Enorme omwenteling. Voor 't laatst op school 30 jaar geleden toneel gespeeld. Heerlijk om in het zwembad non-verbaal bezig te zijn. Belangrijk om op een andere manier je uit te drukken, ook in verband met haar werk met immigranten.

Samen een stuk neergezet. Multi-interpretabel, verschillende reacties van het publiek. Ook persoonlijk belangrijk: niet alles hoeft altijd hetzelfde

Gaat met regisseur samenwerken, die is ook trainer. Misschien een verband tussen trainingswerk en toneelwereld weten te leggen. Ook afspraken met medespelers, aan 't inventariseren wat daarmee te doen valt. Met iemand uit de monologen (Miny) al eens gegeten en ook met Karin contact gehad om dingen met training en toneel te doen. Niet van tevoren bedacht dat dit zou gebeuren. Doel was eigenlijk om meer van zichzelf te weten te komen, eigen manier van werken en denken, voor zichzelf gedaan, zichzelf te leren profileren.

Nazitten na voorstellingen was heel leuk en erg intensief: veel gedanst en uitgeleefd. Lol. Samenwerking tussen spelers: kleine spanningen pakte zij zelf al snel anders op. Hechte band. Woont in Prinsenland. Buren kwamen toevallig kijken zonder te weten dat ze meespeelde; zo is het in de buurt bekend geworden. Vriendin uit Monster kwam als verrassing langs en vond R'dam-Noord een cultuurshock; deze voorstelling als ervaring deed haar echter veilig voelen. Deed haar met andere ogen naar de buurt kijken.

Vanwege werk achtergrond was het multiculti-aspect niks nieuws. Maar in de groep zaten 2 Turkse mannen, en de spelers raakten elkaar tijdens het stuk en de repetities veel aan. Dit maakte de verhoudingen meer ontspannen en stelde de spelers in staat om achteraf ook leuk met elkaar om te gaan en te dansen. Ook maakte het nonverbale karakter van het stuk het mogelijk dat één van die mannen, die slecht Nederlands sprak, gewoon volwaardig mee kon doen. Is van overtuigd dat sociale cohesie vergroot is. Minder onveilig gevoel voor het publiek, mensen bij elkaar gebracht, uit alle achtergronden, jong en oud. Jane heeft zelf ook op een heel andere manier leren kijken naar Noord, maar zij is ervan overtuigd dat de bewoners van bijvoorbeeld de flat of de bezoekers van het zwembad er ook door beïnvloed zijn.

CEES MONSHOUWER VERBODEN LIEFDE (ATELIER C.RIPKEN, REGISSEUR F. SPOEL)

Cees vond het spelen bij De Theaterstraat erg leuk. Hij heeft wel eens aan een ander toneelstuk meegedaan, maar dit was heel bijzonder. Met name het contact met mensen en het samenzijn tijdens het project vond hij heel bijzonder. Mensen kregen heel erg de ruimte om elkaar te leren kennen. Hij heeft door De Theaterstraat veel andere mensen ontmoet en door het spelen een bijzonder contact opgebouwd. Ook met mensen die niet meespeelden heeft hij veel contact gehad. Vooral het gevoel om met z'n allen iets te maken, vond hij heel plezierig. Door deze verschillende mensen is hij anders naar mensen gaan kijken. Hij heeft ook nu nog contact met een aantal mensen. Met het publiek heeft hij ook contact gehad en gepraat over het stuk. Hij heeft een regisseur ontmoet en daarmee een discussie gehad over pedofilie. Ook met andere mensen waren er discussies over het stuk. Cees vond het wel jammer dat er geen Turkse mensen in het publiek zaten.

Het spelen bij De Theaterstraat heeft Cees een beter gevoel gegeven over zijn eigen buurt. Hij heeft een keer een aanvaring gehad met jongeren in de buurt. Bij De Theaterstraat speelden dit soort jongeren ook mee en daar heeft Cees een leuk contact gehad. Hierdoor heeft hij een kijkje in de keuken gehad van deze groep mensen, waardoor hij ze beter heeft leren kennen. Hij heeft dus ook een veiliger gevoel in zijn eigen buurt en hij loopt met een prettig gevoel door de wijk. Cees heeft altijd al een open instelling naar mensen, door De Theaterstraat is dit alleen toegenomen en gemakkelijker te worden. De Theaterstraat heeft er voor gezorgd dat hij zich nu minder eenzaam voelt. Hij heeft ook het gevoel dat er hoop is voor de samenleving, dat mensen samen kunnen leven. Het spelen heeft hem heel blij gemaakt. Hij wil ook vaker toneel gaan spelen en gaat misschien naar aanleiding van De Theaterstraat ergens anders in spelen. Hij hoopt dat er nog een herhaling komt van De Theaterstraat.

JACQUELINE BOER, VERBODEN LIEFDE (ATELIER C.RIPKEN, REGISSEUR F. SPOEL)

Repetities waren mat, weinig beleving, maar wel gezellig. Had wel eerder gespeeld, weinig gevoel met regisseur. Spelen zelf was leuk, wel heftig: 3 weken achter elkaar optreden Medespelers wel leuk, door de bezigheden voor 1 tentamen gezakt.

Ja, meer contact. Wordt veel aangesproken op straat. Komt soms mede spelers tegen.

Duidelijk sociaal effect. Nieuw soort mensen.

Geen duidelijke verandering in kijk op R'dam / buurt. R'dam-Noord is echter wel heel interactief, wordt veel met theater en cultuur gedaan. Leuke contacten aan overgehouden. Wil theater blijven spelen, theatergroep uit noord heeft contact gezocht, dus misschien, Interculturele uitwisseling niet aanwezig. Buurtwerker in de groep (=haar vriend). Dankzij De Theaterstraat bij elkaar gekomen.

Weer een ervaring rijker.

MINY VERBERNE MONOLOGEN (APPARTEMENT VLAGGEMANSTRAAT, REGISSEUR JOLINA WESSELS)

Miny vond het geweldig om mee te doen aan De Theaterstraat. Ze vond de opzet, te weten: eerst een aantal repetities en dan kiezen voor een stuk, heel erg goed. Tijdens de uitvoeringen was er een goede sfeer. Ze heeft ook nieuwe dingen geleerd ten aanzien van verhalen vertellen, m.b.t. techniek, stemtechniek; contact met het publiek. Ze vond de sfeer en de organisatie heel goed. Het gevoel dat iedereen meetelt bij De Theaterstraat vond Miny ook heel goed. Ze vond dat er voldoende mogelijkheid was om te praten over de toneelstukken, zowel tijdens als na de voorstellingen. Dit is passend bij de doelstellingen van het project. Tijdens de voorstellingen heeft ze veel contact gehad met het publiek. Veel mensen waren enthousiast. Het was prettig om zo te kijken of de verhalen wel over kwamen. Er was soms kritiek op de rol van de Turkse vrouw die door Nederlandse werd gespeeld. Dat vonden mensen raar, terwijl er bij de Kaapverdiaanse Turkse vrouw geen reacties kwamen. Miny heeft tijdens De Theaterstraat andere mensen ontmoet die ze anders niet zou ontmoeten. Ze had contact met haar eigen groep, maar ook met de andere spelers en medewerkers. Het contact met de opbouwwerkers zorgde voor een andere kijk op Noord. Ze heeft ook met een aantal mensen contact gehouden.

Ze heeft een aantal burens uitgenodigd die ze al kende, daarvan zijn er een aantal gekomen. Deze mensen reageerden heel enthousiast op de stukken. Het contact met deze burens is door De Theaterstraat niet veranderd. Miny heeft geen "vreemde" burens uitgenodigd, omdat ze dacht dat die het toch niet leuk zouden vinden. Ze heeft ook collega's uitgenodigd en die waren ook heel enthousiast, op kantoor werd er gesproken over De Theaterstraat als iets dat je niet mocht missen.

Door De Theaterstraat gaat Miny niet anders met mensen om. Ze heeft zich verdiept in het Turkse leven en daardoor weet ze er nu meer vanaf, maar ze gedraagt zich niet anders. Ze kijkt altijd al naar de mens zelf en niet waar ze vandaan komen, ze wil eerst het verhaal van een persoon weten voordat ze een oordeel heeft. Met de kennis van mensen uit bepaalde groepen, doet ze dit nog steeds. Ze heeft wel geleerd dat er veel gradaties zijn in het vasthouden aan je eigen cultuur of geloof.

Miny is door De Theaterstraat meer betrokken bij haar buurt en gaat ook een nieuw project, verhalenhuis, opzetten in samenwerking met Sonor. De maatschappelijke betrokkenheid is mede door De Theaterstraat toegenomen.

KARIN VERMEULEN MONOLOGEN (APPARTEMENT VLAGGEMANSTRAAT, REGISSEUR JOLINA WESSELS)

Heeft spelen als heel erg leuk ervaren. Wist niet goed waar ze aan begon, toneelspelen leek eng, en optreden helemaal. Repetities werden goed opgebouwd, gingen rustig aan steeds verder. Eerste voorstelling was wel eng.

Veel met medespelers meegekeken. Optredens waren intensief: samen eten, optreden, nadrinken. Elkaar goed leren kennen. Interacties met andere groepen was ook leuk, gemoedelijk, open voor elkaar, veel gedanst.

Weinig verandering qua contact met anderen. Wel meer bewust van buurtbewoners, staat er voor open, blik is wel veranderd in positieve zin. Let meer op wie er in de buurt woont en wat voor mensen dat zijn, wat meer met de mensen in de omgeving bezig dan voorheen.

Heeft Noord altijd al prettig gevonden om te wonen, maar dat is versterkt. Erachter gekomen dat er veel leuke mensen wonen, waarmee nu blijkt makkelijker in contact te komen. Blik op de buurt positiever, toneelspelen heeft nieuwe dimensie gegeven, had nooit gedacht dat ze dat zo leuk zou vinden, gaat misschien ook door met dat groepje in een ander stuk. Met totaal onbekende mensen zo'n hechte band opbouwen was heel bijzonder.

III. Gegevens over de spelers

	NAAM	M/V	NATIONA- LITEIT	LEEFTIJD	INWONER DEELGEMEENTE
1.	Louis Blatter	m	NL	begin 70	dg Noord
2.	Jacqueline Boer,	v	NL	begin 20	dg Noord
3.	Inge Bouman,	v	NL	rond 30	dg Noord
4.	Saskia de Bruijne	v	NL	half 30	dg Noord
5.	Hikmet Caynak	m	T	half 30	dg Noord
6.	Sinan Dogan	m	T	half 30	dg Noord
7.	Frits Ensel	m	NL	begin 80	dg Noord
8.	Hermon Gazae	m	Eritrees	19	dg Alex
9.	Wendy Groen	v	NL	eind 30	dg Noord
10.	Jane Haridat	v	S	half 40	dg Alex
11.	Marjolein van Herel	v	NL	begin 40	dg Noord
12.	Sepher Hosseini	m	Irakees	begin 20	dg Alex
13.	Delshad Idris Ali	m	T	half 20	dg Noord
14.	Nur Karadumanli	v	T	19	dg Noord
15.	Brigitte Kitz	v	NL	half 30	dg Noord
16.	Cindy Klerks	v	NL	half 20	dg Kral/Cr
17.	Paula van Leijden	v	NL	eind 40	dg Noord
18.	Cees Monshouwer	m	NL	begin 50	dg Noord
19.	Lisette Muys	v	NL	rond 30	dg Hill
20.	Corrie Ouwerkerk	v	NL	half 40	dg Noord
21.	Kelly dos Santos	v	KV	tegen 20	dg Delfsh
22.	Magally Silva Fortes	v	KV	17	dg Noord
23.	Liesbeth Smorenburg	v	NL	eind 30	dg Noord
24.	Sandra M. Soares Oliveira	v	KV	half 30	dg Noord
25.	Lisette von Stein	v	NL	begin 30	dg Noord
26.	Wendy Verbeek	v	NL	rond 40	dg Noord
27.	Miny Verberne	v	NL	rond 40	dg Noord
28.	Karin Vermeulen	v	NL	half 30	dg Noord
29.	Gilvana Watson	v	S	17	dg Noord

Bijlage 5 Gesprek met enkele betrokken opbouwwerkers over De Theaterstraat

OVER DE BUURTKWALITEITEN

Ook hier in Noord zoeken bewoners een balans tussen privé-wereld en gekend worden in de openbaarheid. Voor individuen lopen de netwerken grotendeels via de etnische lijn. Er is wel samenwerking tussen zelforganisaties van migranten. Men kent elkaar wel als burens, doch houdt vaak afstand, ‘in geval van nood weten we elkaar best wel te vinden’.

Opbouwwerkers willen toch graag dat mensen in beweging komen en naar buiten treden. Gelukkig is er een tendens om dit te doen onder met name autochtone dertigers in het Liskwartier en Bergpolder.

OVER DE WERVING

Het bleek lastig om bezoekers te werven want

- a) pas laat waren onderwerp en locaties bekend
- b) dit specifieke theateraangebod is lastig te verkopen: ietwat abstract, minder herkenbaar als theater dat over één onderwerp gaat: sloopplannen of veiligheid bijv.
- c) er werd niet op wijk of buurtniveau gefocused in de voorstellingen
- d) opbouwwerkers hadden ook weinig of geen zicht op het succes van hun werving: 2 van de drie opbouwwerkers wist niet hoeveel mensen door hem daadwerkelijk gegaan zijn.

De werkers konden er ook niet al te veel tijd insteken omdat juist in die periode er veel buitenactiviteiten zijn: MMS, Dag van de Dialoog, Singelconcert etc. Bovendien werd het opbouwwerk recent gekort qua FTE's. Vrijwilligers hoefden niet meer zo geworven te worden dat liep succesvol via andere kanalen.

Wouter heeft zijn bekende vrijwilligersgroepen, waaronder die van Opzoomer Mee ingelicht die in groten getale zijn gekomen. Gezamenlijk. Mieke wou overigens liever niet dat hele straatgroepen tegelijk zouden meelopen. Zij bepleitte het belang van de ontmoeting, tussen bezoekers van diverse pluimage.

De opbouwwerkers hoopten dat bij bezoekers veel mensen uit Noord kwamen. Dan konden ze een praatje met hen maken tijdens het lopen om zo aanwezigen interesseren voor meedoen in de samenlevingsopbouw in Noord. Maar aangezien een kleine minderheid slechts uit deze deelgemeente kwam, is dit plannetje niet door gegaan. Abderrahim heeft er trouwens wel een afspraak aan over gehouden om te praten over buurtbemiddeling in Schiebroek.

Misschien moeten we als opbouwwerk na de zomer de vrijwilligers nog eens vragen mee te denken over de buurt. In ieder blijkt uit de Theaterstraat dat er een hoop onverwacht talent is in de buurten. We hebben meer mensen leren kennen, en in ons geheugen hun kwaliteiten opgeslagen. Later kan dat in een actie of bij een project van pas komen.

WAAR GING DE THEATERSTRAAT OVER ?

Over het leven, zijn uitdagingen, de ups en downs in het er individueel – maar ook samen-mee omgaan. De voorstelling beoogde om mensen aan het denken te zetten, bewuster te maken.

WAT IS ER BEREIKT EN WAT KAN ER NOG BEREIKT WORDEN IN TERMEN VAN SOCIALE COHESIE BEVORDEREN ?

De band tussen de vrijwilligers, met name de spelers is heel hecht geworden. Er zijn vriendschappen ontstaan, het werd een gemeenschap. Je zag ook bij de afzonderlijke delen dat er een groepsproces plaats vond. Dus een lijn van: hoe krijg ik een zo sterk mogelijke rol, naar: hoe kunnen we samen een zo geslaagd mogelijke voorstelling maken.

Er zal op een of andere wijze nog een 'koppelstuk' geplaatst moeten worden tussen dit enthousiasme en dit sociale weefsel van de vrijwilligers en de buurt. Hoe dan ook, de spelers en andere vrijwilligers zijn buurtbewoners. We moeten daar nog een als opbouwwerkers naar kijken binnenkort.

Bijlage 6 Telefonisch afgenomen vragenlijst bezoekers herfst 2005

Om een indruk te krijgen van het 'doorwerken' van de voorstelling werd aan een steekproef van bezoekers in de herfst van 2005 enkele vragen gesteld. Hiermee werd t.o.v. het eind van de voorstellingenreeks expres een aantal maanden gewacht. We waren namelijk niet alleen geïnteresseerd in de waardering van de bezoekers, maar wilden ook weten of de bezoekers iets gedaan hadden naar aanleiding van de voorstelling.

Aan deze steekproef⁹ van Rotterdamse bezoekers werden de volgende vragen gesteld:

1. Hoe bent U destijds op het idee gekomen om naar De Theaterstraat te gaan ?
2. Ging U alleen of met een ander ?
3. Wat vond U ervan ?
4. Heeft U nog met anderen gesproken over wat U zag of ervan vond ?
5. Heeft de voorstelling U aan 't denken gezet, mogelijk Uw mening over iets bijgesteld ?
6. Bent U naar aanleiding van De Theaterstraat op straat of in de wijk met anderen contacten gaan leggen ?
7. Bent U iets anders gaan doen naar aanleiding van De Theaterstraat ?
8. Heeft De Theaterstraat in andere zin nog betekenis voor U gehad ?

Hieronder een weergave van de antwoorden:

1 Hoe bent U destijds op het idee gekomen om naar De Theaterstraat te gaan ?

Er blijken drie categorieën 'redenen' om te komen a) Men is familie of bekende van iemand die meespeelt of in de organisatie actief is b) Een vriend of vriendin nodigt de persoon in kwestie uit c) De respondent vertelt dat hij/zij over De Theaterstraat in de krant las, of via het netwerk van het opbouwwerk er op gewezen was.

Kwantitatief houden deze categorieën elkaar in evenwicht in deze steekproef, maar dat zegt niet zo heel veel, want het betreft bezoekers die extra gemotiveerd een korte schriftelijke reactie gaven op de avond zelve en daarbinnen nog eens de subcategorie van R'damse bezoekers. Met andere woorden: het behoort zeer wel tot de mogelijkheden dat in het totaal van de opkomst de categorie bezoekers die via de media geworven werden, groter is dan 1/3.

2 Ging U alleen of met een ander ?

De uitslag weerspiegelt het beeld op de avonden en middagen: het overgrote deel van de bezoekers, zo'n 80 % kwam met een partner of vriend/vriendin. Hetgeen geenszins uitzonderlijk is voor theatervoorstellingen.

3 Wat vond u ervan ?

De waardering is consistent in zijn positieve teneur direct na de voorstelling. Nu, bij deze mondelinge toelichting kan men nuanceren en adstrueren. Dat levert een viertal dimensies in de waardering op:

- a De thema's spreken aan, het zijn onderwerpen die de bezoekers boeien.
- b het niveau van het spel, de entourage en de organisatie worden geloofd.
- c de afwisseling is verrassend en de locaties zijn goed gekozen en werden goed gebruikt
- d het wandelen van voorstelling naar voorstelling was aangenaam en bood de kans om de omgeving van de voorstelling nader te beschouwen en te waarderen.

⁹ 87 bezoekers hadden aangegeven dat ze beschikbaar waren om in de herfst telefonisch enkele vragen te beantwoorden. 34 hunner woonden niet in Rotterdam en vielen daarom af. Van de 53 anderen konden 24 bereikt worden.

Veel minder in de spontane loftuitingen kwamen aspecten naar voren als de kans om anderen te ontmoeten, de leuke nazit of het multiculturele karakter van de voorstelling.

4 Heeft U nog met anderen gesproken over wat u zag of ervan vond ?

Aangezien de meesten in gezelschap waren, hebben zij met die partner en / of vriend/vriendin er over gesproken. Een kleine minderheid sprak op de avond zelve ook medebezoekers of spelers/organisatoren aan tijdens de nazit en/of het wandelen tussendoor. Het betrof dan uitwisselen van waarderingen en observaties.

Thuis, in de vriendenkring of op het werk werd door de meesten kort nog gesproken over De Theaterstraat als evenement of een voorstelling in het bijzonder. Meestal in positief, signalerende zin.

5 Heeft de voorstelling U aan 't denken gezet, mogelijk Uw mening over iets bijgesteld ?

De meeste mensen hebben nog wel eens nagedacht over een element of De Theaterstraat in z'n geheel. Dat leidde niet tot een wijziging van standpunt of mening. Wel heeft men aspecten ter verdieping van z'n mening meegekregen. Bijvoorbeeld dat

- de wijk er ook zo anders uit kan zien, wanneer het zo belicht wordt als in De Theaterstraat
- Dat er zoveel talent is in de wijk
- Maar ook dat de voorstelling opvattingen bevestigden van de respondent.

In het algemeen is het eerder zo dat een respondent meldt ontroerd (emotie) geweest te zijn, dan dat hij/zij qua standpunt (cognitie) in beweging werd gezet.

6 Bent U naar aanleiding van De Theaterstraat op straat of in de wijk met anderen contacten gaan leggen ? en 7 Bent U iets anders gaan doen naar aanleiding van De Theaterstraat ?

Kort en duidelijk luidt het antwoord hierop neen. Dat is nagenoeg unaniem.

8 Heeft De Theaterstraat in andere zin nog betekenis voor U gehad ?

De betekenis tendeert vooral naar 'inspiratie bieden om eens anders tegen de alledaagse werkelijkheid aan te kijken' Of ook: wat meer creatief – bijvoorbeeld op het werk – zaken te benaderen, problemen aan te pakken.

In de tweede plaats maken veel respondenten duidelijk dat de voorstelling smaakte naar meer. Zij tonen belangstelling voor voorlichtingsmateriaal als er weer zoiets georganiseerd wordt.

Bijlage 7 Werkvormen van het Werkteater (Ontleend aan hun Website: Werkteater.com)

VOORSTELLINGEN

Eén van de theatervormen die Het Werkteater eigen is, is het maken van voorstellingen in opdracht van bedrijven en instellingen. Een voorstelling van Het Werkteater, met eventueel daaraan een plenaire discussie gekoppeld, kan inzichten verschaffen in de verschillende kanten van een bepaald probleem of proces.

De vragen die er bij het publiek daaromtrent leven worden door de acteurs op een lichte en respectvolle manier naar boven gehaald. Het gevolg hiervan is dat het publiek wordt uitgedaagd om te kijken wat hun aandeel zou kunnen zijn om de gewenste verandering tot stand te brengen. Op deze manier ondersteunt Het Werkteater bedrijven en instellingen met veranderingenprocessen.

Het Werkteater kent, naast het maken van voorstellingen, nog diverse andere theatervormen:

SCÈNES OP MAAT

Op maat gemaakte scènes zijn erg geschikt voor doeleinden als congressen. De acteurs van Het Werkteater maken scènes die inhaken op de thema's die tijdens de bijeenkomst worden aangesneden. De scènes vormen op deze manier een rode draad door de dag. Het effect van scènes op maat is dat de emoties die bij discussies ontstaan, wordt opengebroken. Dit kan voor deelnemers vervolgens ontladend, verhelderend of verfrissend werken.

HET REGIEMODEL

De acteurs van Het Werkteater spelen scènes die erg herkenbaar zijn voor het publiek, maar niet het gewenste resultaat bereiken. Het publiek krijgt vervolgens de opdracht om de scène zo te veranderen dat het gewenste resultaat wel bereikt wordt. Hiervoor krijgen ze de rol als regisseur toegewezen en kunnen ze onder begeleiding van een facilitator al onderzoekend hun ideeën uit proberen.

VOORSTELLINGEN MET EEN OPEN EIND

Er wordt een voorstelling gespeeld, die op een cruciaal punt stopt.

Het publiek krijgt vervolgens de opdracht om te bepalen welke kant de voorstelling op moet gaan. De acteurs volgen de opdracht van het publiek en de voorstelling wordt verder gespeeld. Na afloop vindt er een discussie plaats, want de vraag is natuurlijk of het publiek de beste keus heeft gemaakt... En bestaat de beste keus eigenlijk wel?

VOORSTELLINGEN WAARIN HET PUBLIEK ZÉLF DE HOOFDROL SPEELT:

Het Werkteater heeft een concept ontwikkeld waarin het publiek zélf het toneel bestijgt en een voorstelling maakt op improvisatiebasis.

Het publiek krijgt de gelegenheid om, binnen de kaders van het theater, zelf inzichten te verwerven in een bepaald probleem of proces.

Het inzetten van deze theatervorm geeft het publiek de kans een andere vorm van communicatie te gebruiken om hun belevingen naar hun collega's te kunnen uiten. Bovendien is deze theatervorm zeer geschikt ten behoeve van teambuilding.

Literatuur

DEMEYER B. EN VAN REGENMORTEL T.

ART 23 Cultuurparticipatie: een vergeten recht en bindende kracht in de armoedebestrijding. Een kijk op de ART 23 projecten, kunstprojecten als hefboom tegen sociale uitsluiting. Koning Boudewijn Stichting, Brussel 1998.

LEWIN K.

Field Theory in Social Science
Selected Theoretical Papers
New York Haper & Row 1951

M. DE WIT THEATERPRODUCTIE I.S.M. SONOR, ROTTERDAM.

De Theaterstraat – Theater door bewoners van Noord en de rest van de wereld.
Verslag, Rotterdam, juli 2005.

SPIERTS M., W. V.D. WETERING, D. WINKELS

Cultuur als contrapunt – een pleidooi voor culturele activiteiten en creatieve wijken
Manuscript 23 08 05, herfst 2005 gepubliceerd in het Tijdschrift voor de Sociale Sector

SPREEKMEESTER R. E.A.

De instrumentwijzer – Een wegwijzer in de stedelijk vernieuwing.
VNG-Uitgeverij, Den Haag 2001, isbn 90 322 77642

Dankbetuiging:

Dit rapport kon niet worden gemaakt zonder de voortreffelijke medewerking van:

- Drs. Suzanne Tettero en Drs. Sanne van 't Hof interviews
- Dr. Koos Vos, advies en support
- Drs. Mieke de Wit producer
- Ellen Prins, bemiddeling naar de opbouwwerkers

Plus de spelers, vrijwilligers, regisseurs, bezoekers en opbouwwerkers die informatie verschaften. Dank aan allen.